

monográfia

Bene János

Az utolsó békeévek

Az 1900-ban elrendelt népszámlálást 1901 elején hajtották végre a városban. A népszámlálás eredményéről szóló összesítést 1901. január 26-án készítette el Balla Jenő tanácsos, a népszámlálással megbízott biztos. A népszámlálás eredményeként a külterületen 2656 lakásban, 2547 háztartásban 12 639 lakost, a belterületen 4677 lakásban 4437 háztartásban 19 284 lakost, összesen 31 923 lelket írtak össze (31 737 fő, 186 fő idegen és 497 fő távollévő). A város összlakossága 32 420 lélek, ebből levéve a 186 idegent, 32 234 fő a katonaságon kívül.

Tíz év múlva ismét megtartották a törvény által előírt népszámlálást. Előtte, a város belterületének növekedése miatt új kerületi beosztást készítettek. A népszámlálás is bizonyította az új kerületi beosztás helyességét, hiszen mind a házak száma, mind a belterületi lakosság egyenletesen oszlott meg: I. kerület 702 ház, 5592 lakos, II. kerület 701 ház, 5637 lakos, III. kerület 757 ház, 5963 lakos, IV. kerület 797 ház, 5859 lakos.

Az adatokból az is kitűnt, hogy a legutolsó 10 évben beépítés alá vont Bujtoson 131 ház épült 202 lakással és 852 lakossal. Az Érkertben, ahol 1900-ban 27 ház és 136 lakos volt, 1910-ben 192 házat számláltak 284 lakással és 1152 lakossal. A város kül- és belterületén összesen 39 204 lelket találtak a számláló biztosok, 10 év alatt 6116 fővel (18.6%) történt a gyarapodás. Belterületen 24 762, külterületen 14 442 ember élt. Az összeírásról szóló összesítés azt is kiemelte, hogy az összeírtakból csak 290 ember vallotta magát tót anyanyelvűnek. A népszámlálást Trak Géza tanácsnok vezette, jelentését 1911. február 1-jén nyújtotta be.

1914-re a város lakossága úgy szaporodott meg, hogy a korábbi 8 választókerület már kevésnek bizonyult. Az 1886. évi XXII. törvénycikk 35 §-a szerint egy-egy kerületben 200-nál kevesebb és 600-nál több választó nem lehetett. 1914-re azonban 5116 választót írtak össze az önkormányzati választásokra, s ez a szám nem fért a 8 kerületbe. Ezért az 1914. április 3-i közgyűlés 10 kerület kijelöléséről döntött úgy, hogy minden kerületet városi és külterületi részek alkottak. Az 1914-re érvényes beosztás szerint az I. kerületet 552, a II-at 481, a III-at 513, a IV-et 495, az V-et 521, a VI-at 522, a VII-et 508, a VIII-at 502, a IX-et 506, míg a X. választókerületet 516 választópolgár alkotta. A kerületek területi beosztására az I. kerület legyen példa: a Széchenyi utca északi oldala és a Széchenyi tér, a Zrínyi Ilona utca nyugati oldala, Bercsényi utca, Kálvin tér, Egyház utca, Dessewffy tér, Színház, Szabolcs, Tűzoltó utcák, Kis tér, Síp, Viz, Bethlen, Új utcák, a Búza utca és a Búza tér, Pacsirta és a Mező utcák, valamint Alsó- és Felsőpázsit, Felső Badur, a Cügos rész, Sóstó és az erdő. A képviselőtestület választott tagjainak

megbízata 6 évre szolt, választásokra azonban háromévente került sor, mivel minden esetben csak a választott helyeknek a felét újították meg. A képviselőbe azután a 100 választott képviselőből 3 évente választottak ötvenet, kerületenként 5-5 rendes és 2-2 póttagot. Az egyes választókerületek polgárai a Városháza egyes szobáiban szavaztak, titkosan. Községi választójoggal bírt minden 20. évét betöltött lakos, aki vagyona és jövedelme után az állami adót a községben legalább két év óta fizette, továbbá a jogi személyek, ha a községben vagyonnal bírtak és utána adót fizettek. A választhatóság korhatára 24 év. A helyi választók száma nagyjából 4500-5000 fő, a választhatóké 2-3000 fő volt. Ezekben az években is a választott képviselő összetételét alapvetően a gazdák és iparosok határozták meg 30, illetve 33 %-al. Jelentős részvétellel bírtak a köztisztviselők és közhivatalnokok 10 %, míg a tanárok, ügyvédek, házbirtokosok és kereskedők aránya ettől jóval elmaradt. Az orvosok, gyógyszerészek inkább csak színezték a palettát.

1914. augusztus 26-án részleges tisztújítást tartottak, s akkor Balla Jenő tanácsnokot főjegyzővé, Bencs Kálmánt, a későbbi polgármestert pénzügyi tanácsnokká választották.

Az országgyűlés mandátumának lejártával 1901. október 3-án képviselőt választott a város. A 2209 választásra jogosultból 1124-en voksoltak, s nagy többséggel, 836 szavazattal az addigi polgármestert, Bencs Lászlót küldték a parlamentbe. A megválasztott képviselő 1901. november 6-án írásban lemondott a polgármesterségről, s a november 15-i közgyűlés azt elfogadta, s megbízta Májerszky Bélát a helyettes polgármesteri teendők ellátásával.

Bencs László (Nyíregyháza, 1841. augusztus 4. – Nyíregyháza, 1905. február 2.) képviselővé választásával nyerte vissza a függetlenségi párt helyi szervezete vezető szerepét a választásokon. Bencs László több generációs tirpák iparos család gyermeke, a csizmadiák utódja. Tíz évvel idősebb bátyja a vagyonos család gazdaságát vezette, őt már értelmiségi pályára szánták. A Felvidéken gimnazista, Eperjesen elvégezte a jogakadémiát. 1859-ben egy összejövetelen tanúsított hazafias viselkedéséért őrizetbe vették és hat hónapig börtönben ült. 1866-ban ügyvédi oklevelet szerzett, akkor egy év és egy hónapra Bánó József követ mellé országgyűlési tollnoknak kiküldte a város. 1869-től a képviselőtestület tagja előbb másodtanácsnok, tíz év múlva már I. tanácsos. 1889. március 15-én ő javasolta a Kossuth alapítvány létrehozását. Az 1000 forintos alapítvány 5 százalékos kamatából lett azután az evangélikus gimnázium Kossuth pályázata, melynek díját minden évben a 1888-tól érettségiztető gimnázium VIII. osztályos tanulói közül az kapta, aki a magyar történelemben a legtöbb ismeretet felmutató, tiszta erkölcsű növendéknek minősült, vallásfelekezeti nélkül. Bencs László 32 éves működése a város fejlődésének legeredményesebb korszaka. Az 1901-es választáson ellenfelei a helybeli ügyvéd Sütő József (1804–1916) szabadelvű és Simicska Endre (1864–1920?) a vármegyei gazdasági egyesület titkára, pártonkívüli voltak. A parlamentben Bencs László azokhoz a kérdésekhez szolt hozzá leginkább, amelyek városi tisztviselőként is foglalkoztatták: gazdasági, költségvetési feladatok, lótenyésztés, továbblépési lehetőségek. A ciklus lejártakor rossz egészségi állapotára hivatkozva kénytelen újrajelölését elutasítani és néhány hét múlva, 1905. február 2-án elhunyt. Az 1905. február 17-i közgyűlésen dr. Meskó László indítványozta, hogy arcképét festessék meg és a közgyűlés termében függeszék ki. Imre János és dr. Vadász Leó indítványa pedig az volt, hogy a közgyűlés tegyen 2000 koronás alapítványt, melynek kamatait az evangélikus főgimnáziumba járó tanyai gazdák

egy vagy két fia kapja évente. A jutalmat a tanévzáró ünnepélyen osztották ki, az arra érdemes diákok személyéről a tanári kar javaslata alapján a gimnázium kormányzó tanácsa döntött.

Bencs László után a függetlenségi párt dr. Meskó Lászlót (1851–1922) indította az országgyűlési képviselőválasztáson. Az 1905. január 26-án megtartott voksolás eredményeként dr. Meskó László szavazattöbbséggel nyert ellenfelei, Simicska Endre pártonkívüli és Jöcsák Kálmán szociáldemokrata jelöltek ellen. Meskó László Nyíregyházán született és ott is halt meg. Nagypapja szabó, apja orvos. Jogot Pesten és Bécsben tanult, diplomája megszerzése után apja hosszabb külföldi tanulmányútra küldte. 1877-ben Nyíregyházán nyitott ügyvédi irodát, 1878-tól a város tiszti főügyésze. Nem sokkal később, váratlanul az országos politika felé fordult, még a városi állását is föladta. Nagy hatással volt rá Irányi Dániel, házukban (Pazonyi, majd Dózsa György út) halt meg a nagy magyar 1892-ben. A temetésre érkezett békésiek egyöntetű határozattal Meskónak ajánlották fel az agg harcos mandátumát. Egészen 1901-ig Békés város képviselője. Bencs László után a helyi függetlenségek két ciklusra is, ellenfél nélkül segítették hozzá a mandátumhoz. Ekkor a függetlenségi párt adta a kormányt is. Kiváló szónok, tehetsége folytán az országos politika vezető egyéniségei közé emelkedett, 1907-1909 között az Igazságügyi Minisztérium államtitkára. Kiemelkedően sikeresen szerepelt a közigazgatási bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalásakor. A párt országos szervezetének egyik jegyzője. Az I. világháború idején 1917 júniusától 1918 szeptemberéig Szabolcs vármegye főispánja volt.

Bencs László parlamenti képviselővé választása, majd polgármesterségéről való lemondása után a városi tisztújítást a következő év elején, 1902. február 11-én tartották meg, ahol közfelkiáltással az egyedüli pályázó Májerszky Béla (1845–1919) főjegyző nyerte el a polgármesteri széket. Májerszky Béla polgármesterségét az 1903. június 18-án tartott, a városi tisztkart újraválasztó közgyűlés megerősítette. Főjegyzővé akkor Bogár Lajost választották, míg Balla Jenőt gazdasági és katonai tanácsosi tisztét megerősítették.

A tisztkar működésének hatéves ciklusa 1909-ben járt le. 1909. június 22-én tartották az általános tisztújítást Mikecz Dezső alispán elnökletével, ahol ismét Májerszky Bélát választotta a képviselő egyhangúlag polgármesterré. Balla Jenő pénzügyi, Trak Géza közigazgatási, Oltványi Ödön adóügyi tanácsnokok lettek. Májerszky Bélát, érdemeinek elismeréseként 1910 végén az uralkodó királyi tanácsosi címmel tüntette ki.

Az 1900-as évek elején is vissza-visszatérő témája a közgyűléseknek az önálló törvényhatósági jog megszerzése. Az 1907. január 29-i közgyűlésen egyhangú szavazással elfogadták a tanács által már elkészített és nyomtatásban is megjelent kérvényt, melyet a nagyméltóságú magyar királyi belügyminisztériumhoz terjesztettek fel, hiszen a város „... úgy anyagi mint szellemi tekintetben az ország törvényhatósági joggal bíró városai között helyet foglalni méltán jogosult...” Gróf Vay Gábor főispán és dr. Meskó László országgyűlési képviselő vezetésével indítottak küldöttséget a koalíciós kormányhoz, a tagok között Májerszky Béla polgármester, Somogyi Gyula, dr. Kovách Elek, Martinyi József, Leffler Sámuel, dr. Kállay Rudolf, dr. Bodnár István, Geduly Henrik, Petrovits Gyula, dr. Bartók Jenő, Ruttkay Gyula, dr. Vadász Leó, dr. Rosenberg Emil, Barzó Mihály, Paulusz Márton, L. Kovács András képviselői tagok, továbbá Bogár Lajos főjegyző, Balla Jenő közigazgatási tanácsnok, Kertész Bertalan rendőrfőkapitány és dr. Konthy

Gyula orvosfőnök foglaltak helyet. Különleges összetételű ez a küldöttség, hiszen a vezetést a vármegye főispánja vállalta el, akinek – hivatalból – éppen az önálló jog megadása ellen kellett volna harcolnia. A deputáció 1907. március 18-án gróf Andrassy Gyula belügyminiszternél, gróf Dessewffy Aurél főrendiházi elnöknel és Justh Gyula képviselőházi elnöknel, március 19-én pedig Wekerle Sándor miniszterelnöknel, Kossuth Ferenc kereskedelemügyi miniszternél, gróf Hadik János belügyminisztériumi államtitkárnál tisztegett, március 20-án pedig a belügyminisztériumban az osztálytanácsosoknál járt, akik mind a legnagyobb jóindulatukról biztosították a delegációt. Gróf Vay Gábor főispán jóindulata mellett a megyegyűlés őszi ülészaka természetesen megvétózta a város törekvéseit, ezt meg a város fellebbezte meg, s 1907. november 11-én ismét egy küldöttség utazott a fővárosba gróf Andrassy Gyula belügyminiszterhez, gróf Hadik János belügyminisztériumi államtitkárhoz és Némethy Károly miniszteri osztálytanácsoshoz, hogy az ügyet jóakarató irányba tereljék. Az érvek között szerepelt, hogy a város még 1899-ben a Széchenyi utcát 300.000 koronás költséggel kőburkolattal és aszfalt járdával látta el. 610 izzólámpa és 28 ívlámpa biztosítja az éjszakai nyugodt közlekedést.

Mint láttuk az önálló törvényhatósági jog megszerzésének kísérlete jóval korábbra nyúlt vissza. A millennium idején Somogyi Gyula és Kovách Elek, a két közjegyző fogalmazták meg a beadványt. Arra a minisztérium 1901-ben tért vissza, azzal, hogy amúgy is foglalkozni akartak a városok ügyeivel. 1907-ben a képviselőtestület sokkal részletesebb beadványt terjesztett elő. Akkor Budapesten és Fiumén kívül 24 törvényhatósági joggal felruházott városa volt a magyar királyságnak, de azok közül 18-nak kisebb volt a határa, mint Nyíregyháza 46 ezer holdja, 32 ezres lakosával éppen a 12. helyen állt, a népesedés üteme, a nemzetiségek aránya sokkal kedvezőbb alakult, mint más városokban, az írni-olvasni tudásban 13 más várost megelőzött Nyíregyháza, 13 755 keresőjével is 9 város előtt járt. Summa summarum, a jó közép helyen állt a település az értelmiség és a választópolgárok arányában is. Ettől függetlenül, illetve ennek ellenére is 1907. október 8-án a megye elutasította a beadványt. A döntést október 25-én a város megfellebbezte, sikertelenül.

Akkor sem, és később sem sikerült Nyíregyházának a nagy célt, az önálló törvényhatósági jogot elérnie.

Az 1900-as évek is bővelkedtek ünnepekben, megemlékezésekben. 1902. augusztus 19-én ismertették dr. Meskó László három nappal korábban beadott indítványát Kossuth Lajos születése 100. évfordulójának méltó megünneplésére. A közgyűlés a beadványt magáévá tette, s elhatározták, hogy szeptember 19-én díszközgyűlésen emlékeznek meg hazánk nagy fiáról. Az ünnep megszervezésére a polgármester vezetésével bizottságot is kiküldtek, mely szeptember 9-én ismertette az ünnepség rendjét. Szeptember 19-én reggel 9 órakor a város minden templomában hálaadó istentiszteletet tartottak, majd 10 órakor a Megyeházán a vármegye törvényhatósága tartotta ünnepi közgyűlését. 11 órakor kezdődött a Városháza zsúfolásig megtelt nagytermében a díszközgyűlés, ugyanakkor a téren mintegy 5000 ember gyülekezett. Az iskolák, egyesületek és testületek zászlóik alatt vonultak fel. Májerszky Béla polgármester üdvözlő szavai után dr. Meskó László mondta el ünnepi beszédét, s azután szintén a polgármester előterjesztésére a közgyűlés jegyzőkönyvben örökítette meg Kossuth Lajos halhatatlan érdemeit, s elhatározta, hogy a vármegyével közösen, 10 éves gyűjtéssel, 1912-ben szobrot emelnek a nagy magyar tiszteletére. Döntött arról is a közgyűlés, hogy dr. Meskó László beszédét

kinyomtatják. Az ünnep után este 7 és 9 óra között a várost kivilágították, majd 9-kor a Károlyi téren (ma Benczúr tér) tűzijátékot is rendeztek. A szeptember 26-i közgyűlésen azt is eldöntötték, hogy évente 1000 koronát különítenek el a Kossuth szobor alapra, melyet a gyűjtésekkel és felajánlásokkal gyarapítanak. 1910-re az összeg 18 000 koronára szaporodott, de a közgyűlés szerint az a szoborra távolról sem elegendő, ezért Mikecz Dezső alispán elnökletével és Májerszky Béla polgármester alelnökségével szoborbizottság alakult a hiányzó pénz előteremtésére.

A szoborbizottság írta ki a pályázatot 1911. február 28-i beadási határidővel, majd a beérkezett 34 pályaművet a Vármegyeháza nagytermében állították fel és a bírálóbizottság 1911. március 5. és 6. napján tekintette meg a terveket és döntést is hoztak. E bizottság tagjai voltak Mikecz Dezső alispán mint elnök, id. Kállay András, Szikszay Pál, dr. Meskó László és Májerszky Béla a szoborbizottságból, Bezerédj Gyula, Róna József szobrászművészek, Lechner Jenő, Sebestyén Artúr építészek, valamint Balla Jenő mint a szoborbizottság előadója. A négy budapesti művész végezte az előzetes bírálatot, jelentésüket március 6-án tárták a bizottság elé. 17 pályaművet tartottak érdeemesnek, hogy azokról a szoborbizottság érdemben döntsön. A 17 alkotás szerzői között olyan nevek szerepeltek, mint Kallós Ede, Somogyi Sándor, Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Holló Barnabás és Betlen Gyula, kinek munkájáról ezt a véleményt alkották: „pályaműve eredeti felfogású, újszerű és szépen mintázott a koronázó része s igen ügyes az egész mű szilhuettje. Ez a munka a legkevesebb módosítással, eszmei tartalmának, csoportosításának érintése nélkül leginkább volna fejleszhető úgy a művészi mint szellemi követelményeket kielégítő szoborművé. Mindössze Kossuth alakját kellene a kivitelben temperamentumosabbá tenni, a mi kevés módosítással elérhető...” Ezután a bizottság titkos szavazással a nyolc szavazatból héttel Betlen Gyula mellett döntött, egy szavazólap üresen adatott be. A szoborbizottság még három, egyenként 1000 koronás díjat állapított meg Kallós Ede, Gárdos Aladár és Kara Mihály részére. 1911. április 12-én látták el aláírásukkal a kiviteli szerződést Mikecz Ödön alispán és Betlen Gyula. A szerződés szerint 1912. szeptember 19-ig kellett a művésznek a munkával elkészülnie, a helyszínen felállítva a szobrot a bizottságnak átadnia. Az alkotandó szobor főalakját első minőségű ágyúbronzból, a mellékalakokat pedig kitűnő minőségű harashti mészkből kellett készíteni. A teljes szoborkompozícióért a szoborbizottság 45 000 koronát tartozott fizetni a művésznek.

Az alapozást és a talapzatot a Nyíregyházi Cementáruipari Részvénytársaság végezte. A bástyaszerű háttér Spiegel Frigyes és Englerth Károly tervei szerint készült a kivitelezést Müller Rezső budapesti kőfaragó mester végezte. A szim-bolikus alakokat, a szabadságért az életét ajánló ifjút és a rabszolgaság láncait letépő férfit Gabay Sándor kőszobrász faragta budakalászi kőből. Kossuth alakját az Ércszobrászati Öntöde Vállalat öntötte. Az avatási ünnepség 1912. szeptember 19-re tervezték, de az esős nyár miatt az alapozás nem száradt meg, így az ünnepséget szeptember 29-re halasztották el. Szeptember 29-én ragyogó napsütéses időben történt a szobor leleplezése. Ünnepi beszédet Meskó László nyugalmazott államtitkár mondott, majd Mikecz Dezső alispán adta át a szobrot a város képviselőjében Májerszky Béla polgármesternek. Vietórisz József elszavalta nagyhatású alkalmi költeményét, majd Kossuth Ferenc mondott megható szavakat. Ezek után a megjelentek 43 koszorút helyeztek el a szobor talapzatán.

Hasonlóan nagy ünnepélyességgel emlékeztek 1903. június 7-én a város újjátelepítésének 150. évfordulójára. Délelőtt 10 órától az egyházak hálaadó istentiszteletet

tartottak templomaikban, majd 11 órakor kezdődött a díszközgyűlés, melyen részt vett a vármegye tisztikara, a 14. 10. és 5. huszárezred tisztikarának küldöttsége, a Kaszinó, a Polgári Olvasóegylet, a Tűzoltó Egylet, a Városi Dalegylet, a Kereskedő Társulat, a Kereskedő Ifjak Egylete, az Ipartestület képviselői, a helybeli főgimnázium ifjúsága és a testületek tagsága testületileg zászlók alatt vonult fel a Városháza elé. Most is mintegy ötezerre rúgott a közönség. A díszközgyűlést a dalegylet hazafias éneke vezette be, majd Májerszky Béla polgármester mondott megnyitó, utána Leffler Sámuel főgimnáziumi igazgató ünnepi beszédet. A beszédek után a polgármester tett indítványt egy 2000 koronás alapítványra, mely a földművelés érdekét előmozdító intézményt fog támogatni. Este 7 órakor a Koronában közös vacsorával zárta a képviselet az ünnepet.

1903. szeptember 27-én, vasárnap délelőtt 11 órakor a Városháza udvarán tartották a Rákóczi ünnepélyt. A megnyitó beszédet dr. Meskó László mondta, az ünnepi beszédet pedig dr. Bartók Jenő tartotta. A Dalegylet előadása után dr. Vietórisz József Czinka Panna Rodostóban című versét szavalta el, majd dr. Meskó László indítványozta, hogy feliratban kérjék a II. Rákóczi Ferencet és bujdosó társait hazaárulónak bélyegző törvény eltörlését és a hamvak hazahozatalát. Este 8 órakor a Koronában a Dalegylet Kuruc dalestélyt tartott.

A nemzeti ellenállás idején az 1906. március 16-i közgyűlésen „Polgármester hazafias örömmel jelenti, hogy az 1848. évi március 15-ki nagy napnak emlékét városunk polgárságának apraja nagyja az iskolák, egyházak és polgárság által tartott nagyszabású lélekemelő ünnepélyeken méltó módon megünnepelte és március 15-ikét valódi nemzeti ünneppé tette.”

A törvénytelennek tekintett kormány és annak intézkedései ellen a város, az ország más városaihoz és törvényhatóságaihoz hasonlóan 1906. január 19-én 15 tagból álló jogvédő bizottságot alakított dr. Meskó László elnökletével és dr. Bartók Jenő, Barzó Mihály, dr. Bodnár István, Geduly Henrik, Imre János, dr. Kovách Elek, Kovács János lovas, Lakner Ödön, Marsalkó Lajos, Paulusz Márton, Petrovics Gyula, Somogyi Gyula, Stoller Ferenc, Tachy Miksa, Tomasovszky Mihály simai és idős Zomborszky János képviselői tagokkal. A jogvédő bizottság jelentésére alapozva az 1906. február 9-i közgyűlés kijelentette, hogy a jelenlegi kormány működése törvénytelen, a közgyűlés megtiltja a rendeletek végrehajtását, ha esetleg ezért a tisztviselőket állásukból felfüggesztenék vagy elbocsátanák, illetményüket a város továbbra is biztosítja. Erre végül is nem került sor, mert az uralkodó 1906. április 8-án felmentette a törvénytelennek tekintett kormányt és Wekerle Sándort bízta meg kormányalakítással.

Az 1906. október 26-i közgyűlés megemlékezett II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társainak hazahozataláról és az ünnepélyes eltemetéséről, november 23-án pedig a polgármester bejelentette, hogy részt vett Vaján Vay Ádám újratemetésén.

Szintén az 1906. október 26-i közgyűlésen vált ismertté, hogy városunk neves szülöttét, Benczúr Gyula festőművészt az uralkodó főrendi házi taggá nevezte ki. Az 1909. október 1-i közgyűlésen Májerszky Béla polgármester tette meg az előterjesztést Benczúr Gyula díszpolgárrá választásáról. A közgyűlés Benczúr Gyulát, „... ki a festőművészet terén világhírű és örökbecsű művészi alkotásaival nemcsak magának, hanem hazánknak és szülővárosának is dicsőséget szerzett, a város díszpolgárává egyhangúlag és közlekedéssel megválasztja s megválasztásáról díszpolgári oklevél kézbesítése mellett értesíteni rendeli.” Még ugyanazon a közgyűlésen jelentették be, hogy a Bessenyei Kör kezdeményezte a szülőházon,

a Korona gyógyszertár épületén egy emléktábla elhelyezését is. 1909. október 17-én a művész feleségével és fiával Nyíregyházára érkezett a Nemzeti Szalon XXXIX. vidéki tárlatának megnyitására. A kiállítást a Megyeháza nagytermében gróf Vay Gábor főispán nyitotta meg. A polgármester és a tanács mindent megtett, hogy a vendég jól érezze magát, s aznap adták át számára a díszpolgári oklevelet is. A Bessenyei Kör által kezdeményezett és Kozák István tanár által tervezett emléktáblát is akkor leplezték le.

1907-ben Pál Konstantin helybeli asztalos iparos I. Ferenc József 40. éves uralkodási jubileumára egy díszasztalt készített és a kabinetiroda útján felajánlotta. Az ajándékot az uralkodó elfogadta, s a főispán útján 40 aranyat küldött a mesternek, és egyúttal a díszasztalt Nyíregyházának ajándékozta.

A tanyai lakosság közművelődésének fejlesztése érdekében az 1901. február 15-i közgyűlés elhatározta, hogy a mintegy 12000 lelket számláló gazdatársadalom és gazdasági munkások részére ingyenes népkönyvtárat létesít a földművelésügyi minisztériumtól igényelt államsegélyből. Ha a kérelem sikeres, akkor a népkönyvtárat a 10 tanyai iskolában helyezik el, kezelésüket az evangélikus egyház beleegyezésével a tanítók végzik. A könyveket a város pecsétjével pecsételik le, minden megbízható ember kaphat egyszerre egy kötetet két hétre. A könyvtárat a polgármester elnöklete alatt a képviselőtestületből választott 11 tagú bizottság felügyeli. „... Ugyanezen bizottság kötelessége az is, hogy mindazon könyveket, folyóiratokat, melyek nem a magas minisztérium által lesznek a könyvtár részére adományozva, hanem egyesületek, vagy pedig magánszemélyek adományát képezik a könyvtárak között való kiosztás előtt hazafisági, erkölcsi és vallási szempontból felülvizsgálja.” 1902-ben három népkönyvtárat helyeztek el a Mandai, a Benkő és Halmos bokori iskolákban. 1902. május 10-én Droppa Ede Benkő bokori tanító vette át a földművelésügyi miniszter által adományozott népkönyvtárat a teljes 173 kötettel és a könyvszekrényvel együtt. Az 1905. május 19-i közgyűlés tárgyalta „... a tót nyelvű tanyai lakosság magyarosítása érdekében még két ingyenes népkönyvtár létesítése iránt előterjesztett tanácsi javaslatot, mely szerint a népkönyvtárak felállítását különösebben az teszi indokolttá, hogy az elemi iskolából kikerülő gyermekek, kik ott a magyar nyelvet elsajátítják, – oda haza, mert szüleikkel leginkább tótul beszélnek, ezt később ha egészen nem felejtik is el, – de hibás mondatszerkezetükön, kiejtésükön és beszédük sajátosságán erősen megérzik a gyakorlat hiánya, melyen a népkönyvtárak olvasása jótékonyan segítene s idővel teljesen megszüntetné, mire reményt ad a Mandai, Benkő- és Halmos bokorban 1902. évben elhelyezett három népkönyvtár, melynek könyveit a lakosság szívesen veszi igénybe.” A közgyűlés elhatározta a várostól messze eső Nagylapason és a Nádasi bokorban lévő iskolában egy-egy ingyenes népkönyvtár létesítését, melyet szintén a földművelésügyi minisztérium államsegélyéből valósítanak meg.

A már meglévő öt könyvtár mellé 1906-ban újabb négyet kapott a város, melyeket a Hosszúhát tanyai, a rozsréti, a Kisteleki szőlőben lévő és a felsősóskúti iskolákban helyeztek el zárt szekrényekben a tanító felügyelete alatt. A tanítók jelentése szerint a lakosság szívesen használta a könyvtárat, úgyhogy a későbbiek során Bálint bokor, Ujteleki bokor, Salamon bokor, Sulyán bokor, Sipos bokor, Antal bokor, Jakus bokor, Királytelki szőlőskert, Királytelki puszta, Görögszálás puszta iskoláiban is létesített a város a minisztérium segítségével ingyenes népkönyvtárat.

1903-ban a város a polgári olvasó egyesület könyvtárának gyarapításának támogatását úgy oldotta meg, hogy a 400 koronáért megvett 100 kötetes Jókai Összes Műveinek díszkiadású példányaikat adta át az egyesületnek.

Rendszeres és alkalmankénti segélyekkel támogatta a város az egyesületeket és alapítványokat is. 1901-ben a Dalárdát és a református dalárdát segítették fellépni a debreceni dalünnepélyen, ahol „... oly hatást idéztek elő, hogy a legnagyobb kitüntetésben és valóságos ünnepeztetésben ez részesült”. Két év múlva a Dalárda Temesváron vett részt az augusztus 21-23-i országos dalversenyen és ezüst koszorút nyertek. 1905-től a Tiszáninneni református egyházkerület és a sárospataki főiskola „Új Vay-Mocsáry alapítványát” 200 koronával támogatta a város. Szintén 1905-ben 600 korona segélyt kapott a Dalárda, hogy Egerbe utazzon, s részt vegyen a Dobó István szobrának leleplezésével egybekötött dalosversenyen. 1909-ben a képviselőt tíz éven át évi 400 koronás támogatást szavazott meg a Magyar Földrajzi Társaságnak az Alföld tudományos kutatási programjára, első sorban a mélyfúrású kutak létesítésére, melyek sikere esetén 1000 koronás támogatást is kilátásba helyeztek.

Új, addig nem látott szervezetek is megjelentek a város életében, mint például a szabadkőművesek. Alapszabályzata szerint a szabadkőművesség filozofikus, filantropikus és progresszív intézmény, amelynek célja a közérkölc, a művelődés, a felebaráti szeretet terjesztése és a jótékonykodás gyakorlása. Kizárja a vallási és a politikai kérdések szerinti megkülönböztetést, a törvények tiszteletben tartását hirdeti. Bár sok 48-as volt benne, elfogadták a dualista rendszert, de közülük került ki a rendszer progresszív polgári ellenzéke is. Követeléseik bővültek: politikai szabadság, az állam és az egyház szétválasztása, polgári anyakönyvezés, a munkanélküliség felszámolása. Nyíregyházán 1906. január 21-én alakult az első szabadkőműves szervezet, mely a debrecenitől vált el, létrehozásában elvülhetetlen érdemeket szerzett dr. Popini Albert (1864–1930). Az önállósult Szabolcs Páholy főmesterének is Popinit választották, mellette örökös tiszteletbeli főmester Somogyi Gyula volt. A tagok között találjuk Haas Ignác gazdálkodót, Balla (Sztempák) Jenőt, Geduly Henriket, aki Ballával járta ki az I. világháború éveiben az evangélikus leánygimnáziumot, s nem véletlen, hogy az iskola első igazgatója is dr. Popini Albert lett, Bernstein Bélát, 1909-től nyíregyházi főrabbit, Jóba Elek nyomdászt, laptulajdonost. 1908-ban épült meg a páholy háza a Károlyi téren Szuchy József építőmester kivitelezésében. Az avatást 1908. június 12-én tartották.

1901 nyarán a mándoki nagy tűz károsultjai megsegítésére küldött a képviselőt 200 koronát. 83 ház és 291 melléképület lett a lángok martaléka a faluban 1901. május 21-én.

A város tűzbiztonságára ügyelő Önkéntes Tűzoltó Egyesület életében változást hozott az 1900. esztendő, február 25-én választották parancsnokká dr. Konthy Gyula (1858–1937) városi orvost, aki szinte újjászervezte az önkénteseket, és erős kézzel irányította a fizetési tűzoltókat. 1903-ban 9334 koronáért Köhler István budapesti tűzoltószerszámgyártótól új fecskendőket szerzett be az egyesület.

1905. augusztus 18-án Májerszky Béla polgármester örömmel jelentette be a közgyűlésnek, hogy az Önkéntes Tűzoltó Egyesület versenycsapata augusztus 13–15-én a Szegeden tartott országos versenyen a négykerekű billenő fecskendő szerelésének I. díját, a Szeged városa által felajánlott ezüst Szent Flórián szobrot, s ezenkívül az összes versenyen elért legsikeresebb eredmény, szabályszerű munkásság és kiváló ügyességért az országos tűzoltó szövetség nagydíját, egy kürt

alakú értékes ezüst serleget nyerte el. E fényes győzelemmel a nyíregyháziak egy csapatra az ország első tűzoltó egyesületei közé emelkedtek. Nem véletlen, hogy 1906 februárjában gróf Széchenyi Viktor, a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség elnöke dr. Konthy Gyulát kérte fel, hogy a Milánóban rendezendő nemzetközi tűzoltó versenyen Nyíregyháza képviselje a magyarországi tűzoltókat. Az 1906. április 20-i városi közgyűlés is örömmel vette a felkérést és 2000 koronás támogatást szavazott meg az ÖTE-nek. A 25 fős csapat azután 1906. június 2-án Milánóban az angolok 4, a franciák 4 és a svájciak 1 versenycsapatával szemben I. díjat, aranyérmeket nyert, s mellé kapta az olasz kormány elismerő ezüst érmét, valamint egy domborműves bronz plakettet. A csapat az I. helyezéssel járó 500 lírás jutalmat a calabriai földrengés áldozatainak megsegítésére ajánlotta fel, s ezzel még inkább növelték a magyarok iránti szimpátiát és megbecsülést. A győztes csapat tagjai: dr. Konthy Gyula főparancsnok, orvos, Barzó Mihály tiszteletbeli parancsnok, Antal János alparancsnok, kocsigyártó, Dudits József asztalos, Praviczyk András fizetési tiszteletbeli tűzoltó, Gerbár Pál kovács, Skolnyik János fizetési tiszteletbeli tűzoltó, Kaszás György, Barzó István szegényházi gondnok, Blum Ignác szabó, id. Zsiska János csizmadia, Holczer Lajos rézműves, Jelenovics Dániel, Korbely József, Károlyi József, Pál János kötélverő, Timarovszky Frigyes bádogos, Trak Géza városi aljegyző, Jordán József nyilvántartó, Fekete József bádogos, Borók János szatócs, Kazár Ferenc kéményseprő, Tomasoovszky József fizetési tiszteletbeli tűzoltó, Varga Sándor fizetési tiszteletbeli tűzoltó és Humenszky Ferenc irodatiszt.

A győztes napok után a tűzoltók élete a megszokott mederben folyt tovább, de megoldandó feladatként jelentkezett egy új lakatánya kialakítása. 1908. január 2-án Májerszky Béla polgármester mint az Önkéntes Tűzoltó Egyesület elnöke írt beadványt arról, hogy a tűzoltóságot a Városháza épületéből ki kell költöztetni egy, a város központjában álló, tágasabb örszobával rendelkező épületbe, ahol nagyobb mennyiségű tűzvíz tárolására szolgáló medencét is el lehet helyezni. Előterjesztését azzal indokolta, hogy mind a lakatánya, mind a szertár már kicsi, tűz esetén a Városháza szűk átjáróján nehéz a kijutás, amit az is tetézik, hogy az épület előtt fut a kisvasút vágánya. Riasztáskor sokszor hiábavaló a vészjel, a kisvasút nem áll meg. Kevés az istálló, még kevesebb az egy vagy két pár ló. Az evangélikus templom tornyában a két tűzór hetes váltásban van, nehéz is őket ellenőrizni, a figyelmük lanyhul. A tüzet jelző harang hangja gyenge, a riasztást az önkéntesek nem hallják. Hozzátette még azt is Májerszky Béla, hogy a nyíregyházi kutakban jó ha 500 liternyi víz áll. A tűzoltóság 4 darab 680 literes és egy 450 literes hordóval rendelkezik, de az utántöltés hosszadalmas.

Megjelölte a beadvány a lehetséges új helyet is, a Dessewffy (ma Bessenyei) tér sarkán az akkor csendőr lakatanyául szolgáló épületet, melyet át lehet alakítani, új építkezés csak egy vasbeton óratorony és egy víztároló vasmedence lenne. Az ottani istálló a város összes lova számára elegendő, megfelelő hely van a fizetési és önkéntes tűzoltók számára, a szertár összes kapuja a Bethlen utcára nyílnak, ott gyorsan ki tudnak állni a fogatok. Az új óratoronyban óránkénti váltással megoldható a figyelőszolgálat, a kiürült hordók a vasmedencéből tölthetők, azt meg egy benzinnel vagy villanymotoros szivattyú folyamatosan töltené az újonnan fúratott kutakból. A beruházás 80–100 000 koronából megoldható, amit a házakra, boltokra és raktárakra kivetett tűzoltó adóból fedezni lehet.

Azokban a napokban szenvedte el a tűzoltóság egyik legnagyobb megpróbáltatását is, 1908. február 19-én este a Megyeháza középső tetőzete kigyulladt, s bár

a tűzoltóság megfeszítve dolgozott, sőt a helybeli huszárságot is kivezényelték, a tüzet csak másnap délre sikerült eloltani, de a díszterem elpusztult. A javításig az alispán a Városháza nagytermét kérte el, melyet a polgármester készségesen átengedett.

A vármegyei tűzintó példaként szolgált, s azt a közgyűlés belátva még 1908 tavaszán megvásárolta a Somogyi Gyula, Somogyi Gyuláné és Kubassy Gusztáv közös tulajdonát képező, fent említett épületet 56 000 koronáért. A csendőrség 1909-ben költözött a Károlyi téri épületébe, így a felszabaduló épületben megkezdődhetett az átalakítás.

A város alapító tagként lépett be az 1908-ban megalakított vármegyei tűzoltó szövetségbe is.

1910-ben kezdődött meg a laktanya építkezése. A magasépítési munkákat Szilágyi Miklós nyíregyházi vállalkozó végezte 23 315 korona 51 fillérért, a 80 és 50 méteres kutakat Bászler Károly kűtfűró 2750 koronáért fűrtá, a vas víztartályokat a Schlick Vasöntőde és Gépgyár szállította 4400 koronáért, a villamossági munkákat 1060 korona értékben a Nyíregyházi Villamossági Rt. végezte. Az új laktanyában kényelmes elhelyezést biztosítottak a fizetéses és az önkéntes tűzoltóknak, a tisztikarnak, a felszerelésnek, a szerek megfelelő, zárt helyre kerültek, s a kijárat fölötti padlástérben is elhelyeztek egy nagy víztartályt.

Az átalakított és kellőképpen felszerelt laktanyát 1911. október 6–8-án avatták fel ünnepélyes külsőségek között. A díszvendégek között volt gróf Széchenyi Viktor, az országos szövetség elnöke is. A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség október 7-én Nyíregyházán tartotta elnökségi közgyűlését, és másnap részt vett a tűzoltó egyesület nagygyűlésén és a laktanya átadási ünnepségén. Antal János alparancsnokot nagy ünneplésben részesítették 25 éves szolgálata alkalmából s leleplezték megfestett arcképét is.

1912. október 25-én a közgyűlés elfogadta, hogy a tűzoltóság keretén belül felállítják a mentőszolgálatot is. A fizetett tűzoltók számát kettővel, 1913. január 1-jétől az évi segélyt 3000 koronával megemelték. 3300 koronáért betegszállító kocsit, 813 korona 50 fillérért a szükséges felszereléseket, kötszereket vásárolták meg. Az orvosi teendőket a városi orvosok látták el, s 1913. október 1-jén a mentőszolgálat megkezdte működését. A mentő és betegszállító kocsit az őrtanyán helyezték el, Tomasoovszki József, Dudits József, Gerliczki Mihály és Varga Sándor tűzoltók Budapesten mentő tanfolyamon vettek részt.

A másik jelentős, de az I. világháború kitörése miatt félbeszakadt beruházás az elektromos tűzjelző rendszer kiépítése lett volna a városban. 54 tűzjelző állomást szereltek fel, melyekről az őrtanyán lévő központba lehetett jelezni a tüzet, de végül is a rendszer átvétele nem történt meg, a tüzet továbbra is a toronyőrök jelezték. Szintén az I. világháború tette semmissé, az 1914 augusztusára, Nyíregyházára tervezett országos tűzoltó kongresszust és versenyt.

Újfajta egyesületek is jelentkeztek a városban, felfelé ívelt a sportélet. 1887 őszén alakult a Nyíregyházi Torna- és Vívóegylet, a Nytve, Jósa András, Somogyi Gyula és Kovách Elek álltak a szervezés élén. Hosszú pangás után 1905-ben alakult újjá az Nytve. Decemberben Rónay Jenőt választották meg elnöknek, s a testedzés minden ágára kiterjesztették működésüket. A tornaórákat a főgimnáziumban, a vívást hetente kétszer a Korona kistermében tartották. 1906 tavaszán már 128 tagja volt az egyesületnek és galamblöví versenyt is rendeztek. 1907-ben kaptak a Széchenyi ligetből 3274 négyszögöl területet sportpálya építésére. A következő

évben két tenispályát, súly- és gerelydobó állást, futópályát alakítottak ki, s először vetődött fel a labdarúgó pálya építése. A sporttelepen 1909-ben építették fel az öltözőt is magába foglaló lelátót.

1905 tavaszán a képviselőtestület döntése alapján felülvizsgálták a városi alkalmazottak fizetését. Tették azt azért is, mert az illetményeket legutoljára 1872-ben rendezték, s az azóta eltelt idő szükségessé tette az emeléseket. Az éves béreket a hivatalnokok egyes kategóriái szerint állapították meg mind a 80 városi tisztviselő részére, a fizetések nagyságának felsorolásától eltekintünk, egyedüli példaként a polgármester bére álljon itt:

I. Tisztviselők és segédszemélyzet

Polgármester: 4000 korona fizetés, 800 korona lakbér és 800 korona reprezentációs költség. Főjegyző – közigazgatási tanácsos – mérnök – főszámvevő – rendőrkapitány – két árvaszéki ülnök – adóügyi tanácsos – gazdasági tanácsos – házi pénztáros I. aljegyző – tisztii ügyész – rendőr alkapitány – II. aljegyző – községi bírós – házi pénztári ellenőr – gyámpénztári ellenőr könyvelő – közgyám – alszámvevő – adópénztáros – adópénztári ellenőr – műszaki tiszt II. rendőr alkapitány – levéltárnok – kiadó – rendőrkapitányi tollnok – mezőrendőrségi tollnok – birtoknyilvántartó – két házipénztári számtiszt – négy adópénztári számtiszt – iktató – kézbesítést vezető – katonai nyilvántartó – katonai szállásmester – mértékhitelítő – öt írnok – úti biztos – szegényházi gondnok = 37 fő.

II. Szaktisztviselők: orvosfőnök – két kerületi orvos – közbárhídi felügyelő = 4 fő.

III. Kezelő személyzet: kertgazda – nyomdász = 2 fő.

IV. Szegődvényesek: rendőrőrmester – rendőrfelügyelő – 22 végrehajtó – hét rendőrbiztos – hat rendőr szakaszvezető = 37 fő.

A közgyűlés ezekben az években bővítette az előkészítő munkákat végző szakosztályok számát. 1909-ben 15 tagú jogügyi, 35 fős pénzügyi, 15 tagú építészeti, 6 tagú egészségügyi szakosztály, valamint 15 fős ipariskolai felügyelő és 20 fős szűnügyi bizottság működött.

A növekvő város vezetése továbbra is nagy gondot fordított utcái, terei rendben tartására, csinosítására. Az ötéves útépitési program keretében az 1900. december 4-i közgyűlési határozat értelmében Bencs László polgármester Bánszki András vállalkozóval kötött szerződést 18 000 korona vállalási árban a Kótaji, Szentmihályi, Kossuth, Erdősor, Debreceni, Szarvas, Orosi, Selyem, Pazonyi utcák kikövezésére, összesen 8 kilométer hosszban tokaji hideg oldali trachyt kockakövel. A munkát a vállalkozónak 1901. október 1-jéig kellett elvégeznie. 1901. november 4-én az utakat kifogástalan állapotban ideiglenesen átvette a város. Az ötéves útépitési program 340 000 koronát tett ki, melyet a város a Pesti Magyar Kereskedelmi Banktól vett fel 50 évre 5,35 százalékos kamatra.

1906-ban a 340 000 koronás kölcsönből 34 607 korona 40 filléres költséggel rendezték és kikövezték a Liget sort (5224 korona 70 fillér), kikövezték a Postaközt (1796 korona 40 fillér). A Tokaji utcai kőutat a Körte utcával új utcával kötötték össze (1876 korona 60 fillér), kikövezték a Bujtosi közt (120 korona), kikövezték és csatornázták az Érkert utcát (6934 korona 60 fillér), a Víz utcát hasonlóképpen (11 555 korona 30 fillér) és kikövezték az Új utcát (6000) korona. A munkákat 1907-ben Kacsmarik Ferenc tokaji mester végezte el tokaji hideg oldali kőből. A modern idők jele, hogy 1907-ben a Vármegyeháza előtti útszakaszt aszfaltburkolattal látta el a Magyar Aszfalt Részvénytársaság, természetesen a város pénzén.

Az aszfaltjárdáknak nagy lett a sikere, az 1909. szeptember 17-i közgyűlés úgy döntött, hogy a növekvő forgalom és a városiasabb látvány miatt a Városház téren, a Vármegeház téren, a Városház utcán, a Széchenyi tér keleti oldalán az Iskolaközig, az Iskola utcán, a Kállói utcán a főgimnáziumig és a postaközig, az Orosi utcán a Postaközig, a Zöldség tér nyugati oldalán, a Pazonyi utcán a 30. és 31. számig, a Tokaji utcán a Búza térig, a Szentmihályi utca északi oldalán a Viz utcáig (másik oldala szabályozatlan), Vármegeház utcán és az Egház tér keleti oldalán építenek aszfaltjárdákat.

A közelgő Kossuth-szoboravatás miatt az 1900-as évek végére sürgőssé vált a Városház tér rendezése is. Az 1910. február 8-i közgyűlés úgy döntött, hogy a térbe torkolló utcákat a megnövekedett forgalom miatt kiszélesítik, a Pazonyi utca keleti és a Tokaji utca északkeleti oldalán a bérkocsi állásoknak szánt részt aszfaltoztatják a tisztántartás érdekében, a többi utcarészt cyclops kővel burkoltatják. A munkákra 71 940 koronát szántak. Ekkor született döntés arról is, hogy a téren alacsony bokrokkal borított közkertet alakítanak ki, melyet vasráccsal ellátott alacsony kőpárkány kerítés övez majd. A vasoszlopokat és rácsokat az Irsai és Társa cégtől rendelték meg. A rendezésre 5862 korona 82 fillért szánt a közgyűlés. A július 19-i közgyűlés a munkákat is kiadta, az aszfaltozást a Magyar Aszfalt Részvénytársaságnak 27 563 korona 70 fillérért, a kövezést Kacsmarik Ferencnek 51 916 korona 56 fillérért, kikötve, hogy csak korláti bazaltkövet használhat. A tér burkolása a javításokkal együtt 1913 nyarán fejeződött be. 1913. július 24-én vették át a munkát a vállalkozótól. A főtér rendezésével 1910-ben a hetipiacot áttették a Zöldség térre, a napi piac maradt a Kossuth téren, de csak a peremén: az akkor már készen álló Korona Szálló járdáján körben a mai megyei könyvtár és a templom között, a mai OTP helyén álló kis üzletházak két oldalán.

1902-ben gondoltak először arra, hogy a vasúthoz vezető út két oldalán fekvő, mocsaras, posványos, szénapiacnak használt területeket, a későbbi Károlyi és Dessewffy tereket rendezni kellene, teret kialakítani, telkeket kimérni. A kerteket a város 1904-ben rendezte. Hein János budapesti tájkertész szállított a terekre bokrokat 1905 elején, de a parkosítás már 1904-ben megtörtént. 1905. november elején a Károlyi téren elültettek 12 platánt, 12 jegenye nyárfát, 100 díszfát, 1500 díszbokrot, elszórtak 75 kilogramm fűmagot, felhasználtak a fákhöz 100 karót és kihordtak 200 talyiga földet a járdák mellé, mindezt 1112 korona 80 fillérért. A munkát Szelnár Vilmos városi kertész irányította.

A gyarapodó város belterületének rendezését 1904 nyarán határozta el a közgyűlés. A munkára beérkezett ajánlatok közül az 1904. július 22-i közgyűlés Szesztay László okleveles mérnök és műegyetemi magántanár 35 400 koronás ajánlata mellett döntött, azért is, mert Szesztay nyíregyházi, ismeri a várost, annak fejlődési viszonyait, és mert legutóbb a temesvári szabályozási tervet teljes megelégedésre készítette el. Szesztay László társa a városrendezési terv elkészítésében Palóczy Antal volt.

1906 tavaszán Szesztay László kérésére a szabályozás tervezésének lebonyolítására különböző bizottságokat küldött ki a testület a polgármester elnökletével. A szabályozásról döntő nagy bizottságot Májerszky Béla polgármester, elnök, Bogár Lajos főjegyző, Balla Jenő tanácsos, Kertész Bertalan rendőrkapitány, Siklósi István mérnök, Trak Géza aljegyző, Barzó Mihály, Ferlicska Rudolf, ifj. Király Sándor, dr. Kovách Elek és Somogyi Gyula képviselői tagok, valamint Kálnay Zoltán, Nagy Elek és Vajay Endre helybeli mérnökök alkották. Kijelöltek még a polgármester elnöklete

alatt három másik bizottságot is: határbejáró bizottság: polgármester, Balla Jenő, Ferlicska Rudolf, Kertész Bertalan, Siklósi István és Trak Géza, műszaki ellenőrző bizottság: polgármester, Barzó Mihály, Kálnay István, dr. Kovách Elek, Nagy Elek, Siklósi István, Vajay Endre, Trak Géza, szabályozó bizottság: polgármester, Barzó Mihály, Bogár Lajos, Kálnay Zoltán, ifj. Király Sándor, Nagy Elek, Siklósi István, Somogyi Gyula, Vajay Endre és Trak Géza. Még tavasszal a közgyűlés a vasúti temetőt a temetőkerttel, a Népkertet, az Érkerteket, a Bujtost, a Morgó temetőt, az Ószőlőket, a majorkertet, az Újszőlőket, a katonai kórházat és a Kórház teret a város belterületéhez csatolta.

Az 1907. május 31-i rendkívüli közgyűlésen az Érkert, Bujtos Ó- és Újszőlők rendezéséről is döntöttek, elhatározva, hogy az Érkerti és Bujtosi utak 8 öl szélesek legyenek, kivéve azt az utat, amelyik a Szarvas utcától az új állomásig vezet, mert az 10 öl szélességű lesz. Az Ó- és Újszőlőkben csak azt határozták meg, hogy az utcák lehetőleg párhuzamosak legyenek egymással.

A rendezési terv életbe léptetése után az 1910. szeptember 2-i rendkívüli közgyűlés az új utcaelnevezésekről, a házzámozás elveiről döntött, hiszen legutoljára ilyen rendezés 20 éve volt, s közben új városrészek népesedtek be. A város négy kerülete megmaradt, az I. kerület: Sóstói út – Kossuth Lajos utca – Tokaji utca – Vármegyeház tér – Szentmihályi utca által határolt terület, II. kerület: Sóstói út – Kossuth Lajos utca – Tokaji utca – Vármegyeház tér – Városház tér – Orosi utca, III. kerület: Orosi utca – Városház tér – Iskola utca – Debreceni utca és a IV. kerület: Debreceni utca – Iskola utca – Városház tér – Szentmihályi utca által határolt terület. A házzámozásról úgy döntött a képviselőtestület, hogy a központból kifelé az utcák jobb oldalán a páratlan, bal oldalán a páros számok legyenek, a tereken sorban számozzák a házakat.

Az utcanevekben is történtek változások, az Iskola utcát 1906-ban Thököly utcának keresztelték át, most visszakapta régi elnevezését. 1906-ban, II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai Törökországból, valamint Vay Ádám lengyel földről való hazahozatala és itthoni ünnepélyes eltemetése tiszteletére és emlékére a város II. Rákóczi Ferencről nevezte el a Tokaji út elejét, Zrínyi Ilona utcának a régi Városház utcát, Bercsényi Miklósról a Megyeház utcát és Vay Ádámról a Pazonyi utca elejét. Mindez 1906 decemberében történt. Sok új utcanevvel találkozunk 1910-ben. Az I. kerületben Bethlen utca, Kossuth Lajos tér, Bessenyei tér, Bercsényi utca, Rákóczi utca, a Hímes, Rigó, Fürj, Fecske, Galamb, Szalonka, Gém utcák, az Erdő sor, a Dohány utca, a Dob, a Holló, a Sólyom utca és a Sólyom köz.

A II. kerületben Sóstói út, Jókai, Vay Ádám, Hunyadi, Géza, István, László, Béla utcák, a Belső körút, Sárkány, Agyag, Jég, Mák, Nefelejcs, Ibolya, Szegfű, Liliom, Bujtos utca, Homok sor és tér, Csaló köz.

A III. kerületben Bocskai utca, itt maradtak meg leginkább a régi utcák, nem igazán bővült errefelé akkor a város.

A IV. kerületben Zrínyi Ilona utca, gróf Károlyi utca és tér, Kölcsey utca, Deák Ferenc, Árpád, Petőfi, Báthory, Kiss Ernő, Arany János, Vécsey, Damjanich, Lehel, Szabolcs, Vasgár, Színház, Malom, Tűzoltó utcák, Dessewffy, Kálvin terek. Az új utca- és házzámozást az Irsai és Társa vasöntödétől, mint a legolcsóbban ajánlkozótól, szerezte be a város. A 714 darab utcatáblát darabonként 3,80 koronáért, az 500 darab négyszögletes házzámozástáblát, valamint a 2000 ovális táblát 80 fillérért összesen tehát 4713 korona 20 fillérért vállalta a cég. A kétféle házzámozástábla, tehát a város főútjain négyszögletes, a mellékutcákon pedig ovális, továbbra

is megmaradt, az utcablák 60 x 20 centiméterek, rajtuk a kerület és az utcánév, a házzámtablák egyrészt négyszögletesek 20 x 23 centiméteresek, vagy oválisak 20 x 27 centiméteresek, rajtuk a kerület, a házzám és az utca neve olvasható.

Néhány évvel korábban, 1907-ben az Országos Törzskönyvbizottság részére a tanyák nevét határozta meg a közgyűlés. „A képviselőtestület Nyíregyháza város határában lévő lakott helyek helyes elnevezését a következőkben állapította meg: Alsópázsit, Felsőpázsit, Felsőbadur tanyacsoport, I-só czugos rész, II-ik czugos rész, Sóstó fürdő, Sóstói erdő, Örökös földek I-V. szakasz, Kisteleki új szőlőskert, Kisteleki ó szőlőskert, Kisteleki tanyacsoport, I. és II. Rozsréti tanyacsoport, I-III. Mándi tanyacsoport, Kordován, Alsóbadur, Bálint, Lóczi, Polyák, Újtelki, Szélső, Sváb, Salamon, István, Zombori, Antal, János, Nádas, Gerhát, Róka, Mohos, Benkő, Kovács, Varga, Fűzes, Jakus, Felső Sós-kút, Alsó Sós-kút, tanyacsoport, Királytelki szőlőskert, Szekeres, Debrő, Vajda, Kazár, Bedő, Szeles, Sulyán, Czigány, Verbőczi, Markó, Halmos, Ferencz, Horváth, Bundás, Sipos, Belfi, Vadas, Dankó, Nádas, Magyar, Zöld, Báji, Tamás, Lakatos, Bánfi tanyacsoport, Pupos halom pusztá, Görög szállás pusztá, Belegrád pusztá, Varjúlapos pusztá, Királytelek pusztá, Alsó Sima pusztá, Felső Sima pusztá, Nagylapos pusztá, Himes kert szőlős kert, Ferencz tanya, Gyula tanya.” Az elnevezésekhez a képviselőtestület az alábbiakat fűzte hozzá: „Az elsorolt tanyacsoportok, melyek helyi szokás szerint 'bokor'-nak neveztetnek, egymástól kataszterben is elkülönített dűlők, s a kitüntetett elnevezésekkel bírnak...” Az elnevezés eredete még a betelepítéshez nyúlik vissza, „... Az akkori földes uraságok által ide telepített lakosok az urasági földeket maguk között felosztva, a könnyebb művelhetés érdekében majorságokat (tanyákat) létesítettek és ezeket különböző helyeken egyes csoportokban egymás mellé építették. Ezek a tanyacsoportok, mint egy kis falu épültek lakóházakkal és gazdasági épületekkel...” Nevüket, az ez előtti elnevezéstől nyerték mint a három Mándi tanyacsoport a Manda tótól, vagy Mand telektől, vagy Rozsrét a rozsréti tótól, illetve ott földdel bíró valamelyik tekintélyesebb birtokostól, mint Sulyán vagy Markó.

A telepített lakosság tót ajkú volt, ezért a tanyacsoportok is tótos hangzású nevekkel bírnak. Ezt már magyarosították a házzámozás megtörténtekor a magyaros nevekkel. Így lett a három Manda Mándi, Zomborszky Zombori, Jánoszky János, Gerdhard Gerhát, Liskán Róka, Furmann Szekeres, Betkő Bedő, Vrbovszky Verbőczi, Bobaj Báji, Bánszky Bánfi. A három Mándi és a két Rozsréti tanyacsoport tagjai olyan távol vannak egymástól, hogy nem vonhatók össze közös név alá. Nem vonható össze a két Czugos rész sem, mely régen az előfogati társulás tulajdonában volt. Az örökös földek elnevezést onnan kapta, hogy az 1860-as években örök tulajdonul adta el a város a polgároknak. Öt szakasza van, öt különálló dűlő.

1912. augusztus 30-án dr. Bencs Kálmán városi aljegyző előterjesztésére a képviselőtestület elfogadta a város belterületének kiterjesztése iránt tett előterjesztését. A közgyűlés a város területét 5 építési övezetre osztotta fel az alábbiak szerint: „I. övezet. Ide tartozik a város legközpontibb része, határolva északon a felső új körvonalú utca, továbbá a Búza utca, Deák Ferencz, Szabolcs utca, az Arany János utca, a Kigyó utcától a Rózsa utcáig terjedő áttörés, onnan a Bujtosig áttört új útvonal, s a Hunyadi utcáig terjedő terület által, ide érve a határoló utcák mind két oldalát.

II. övezet áll ama területekből, melyek az I. övezetet közvetlen körül fogják és az Ó szőlők előtt vezetett új nagy körút, a Tokaji utca, az Árok utca, a vásártér,

az Ér folyó, továbbá a Laktanya tér, Kistelei utca, a vásártér és a Bujtos területe által határolnak.

III. övezetbe három egymástól külön vált területre tartozik, éspedig, az Új szőlők dűlője, az Ér folyótól és vaspályától bezárt, a temetőt magába foglaló, úgynevezett Érkerterek dűlője és az úgynevezett Bujtos egész kiterjedésében.

IV. (Nyaraló) övezet. Ezt képezi az úgynevezett Ó szőlők dűlője az erdőtől keletre.

V. övezet az úgynevezett Himes egész kiterjedésében.” A Himest eredetileg 70 parcellára osztották, 1000 négyszögöles nyilasokra. Kizárólag kertnek, szőlőnek szánták az 1890-es évek elején. Később azokat eladták, mert iskolát kellett építeni Simapusztára. Városi háztulajdonosok vették afféle hétvégi szőlősnek, gyümölcsösnek, nyaralókat is építenek, bár eredetileg a város tiltotta rajta a lakóházak építését.

A város 1913-ban elfogadott építési szabályrendelete ezt annyiban módosította, hogy a Himes kimaradt, V. övezetként az Érfolyótól nyugatra eső területet jelölték meg, melyet gyári célokra tartottak fenn és a VI. övezet a város legkülsőbb területe a mezőgazdasági célok szolgálatában.

A szabályozáshoz tartozott az is, hogy 1910–1911 telén döntött úgy a város, hogy új vásárteret jelöl ki a település nyugati oldalán, figyelembe véve a tanyai lakosság azon érdekét, hogy ne kelljen az állatvásárookra behozott jószágot keresztülhajtani a városon. A régi vásártéren maradt a nagy cédulaház, melyet 1900 körül építettek. A 30 méter hosszú, 8 méter széles épületben intézték a pénzügyeket és a lábasszág átíratását. Azt a Damjanich laktanya építésekor bontották le. A Szentmihályi úton a villanytelepnél állt a vámház, s azon áthaladva már a vásártérre jutottak a bejövő szekerek. A vásártér határát az Érpatak, a Rákóczi utca, a Széna tér keleti oldala, a Mező utca alkották, de folyt a vásár a széles Pacsirta és Mező utcákon is. 1911-től tehát a hetivásárokon és az országos vásárokon az alábbi rend alakult ki: A Bethlen utcán a Szabolcs utcától kifelé a déli oldalon a tej, tojás, vaj, gyümölcs, baromfi, az északi oldalon cukorkások, mézeskalácsosok, percesek, porcelán és üvegedény árusok helyezkedtek el. Az Érpatak északi oldalán a kész ruhákat árulók, a bódéban és földön árulók, tabernák (leveles kocsmák) és pecsenyesütők álltak. Az Érpatak és a temető közti területet a nyersbőr- és tollkereskedők foglalták el. (Ez a terület ma a konzervgyártól északra fekvő rész. A vasúti vagy nyugati temetőben 1914-ben szűnt meg a temetkezés, maga a temető a sínektől a város felé a Széchenyi utcától kezdve a Vasgyár utca nyugati oldalán volt.) A Bethlen utca akkor beépítetlen másik oldalán a mai Moszkva utcán és környékén a mutatványosok és komédiások szórakoztatták a báméskodókat. A Mező utcán kékvásznások, gyolcsosok, kiseruha árusok, fésűsök, kefések, a Rákóczi út felőli részen szűrszabók, subások, kalaposok és a szűcsök árultak. A Pacsirta utca nyugati oldalán vasedények, vaskereskedők, kárposok, asztalosok, a keleti oldalon bádgosok, szitások, kötélverők, kenderárusok, szíjgyártók kínálták portékáikat. A Búza utca nyugati oldalán szappanosok, kádárok, teknősök, dézsások, a keleti oldalon gyékényesek, szekérárusok, faneműek, fonott vessző árusok, kosarasok voltak. A Búza téren a gabonaneműeket, gyapjút, szekeres zöldséget, burgonyát és káposztát kínáló álltak, a Rákóczi utca északi oldalán a Búza tértől kifelé kocsigyártók, szekeresek, talyigások, a déli oldalon kerékgyártók, kovácsok, a Mező utcától kifelé a zsidóárusok foglaltak helyet. A Szegényház (Széna) téren ruházati

iparosok, magyar és német szabók, csizmadiák, cipészek árultak, a Szegényháztér és az Érfolyó között a tabernák álltak és a szekértábor helyezkedett el.

A kiterjedt város biztonsága érdekében 1913-ban a városi rendőrségen május 1-jével 4 tagú detektív osztályt állítottak fel, a városon kívül a nagy határ, sok lakos és „a kóbor cigányokra való tekintettel” csendőrőrsök felállítását kérvényezték a belügyminisztertől, mégpedig hármat, Simapusztán a Hosszúhát tanyán, Tokaj felé a Királytelki uradalom szögleténél, Nagycserkeszen illetve Siposbokorban. Az 1913. szeptember 26-i közgyűlés azzal érvelt, hogy a város határa 45 357 katasztrális hold, a külterületi lakosság 13 859 fő és a városban mindössze egy ötfős csendőrőrs van, pedig a külterületen 56 tanyacsoport és 6 önálló pusztá fekszik, Nyíregyházán halad át a Tokaj-Kolozsvár törvényhatósági út, sok idegennel, sok kóbor cigánnyal. A csendőrség szaporítására azonban a háború végéig várni kellett, bár a háború végén a Sóstón már működött egy őrs, melynek a dolga elsősorban a fürdő és a környező szőlők rendjének biztosítása volt.

1912-ben döntött a város két községi temető létesítéséről, az északi (a Morgó melletti) és a déli (az Alvégi) köztemetők megfelelő kibővítésével és oda felekezeti különbség nélkül lehetett azután temetni. 1913-ban a Morgó mellett adtak át a területet, az alvégit pedig a mintakertnek a Debreceni utca mentén elterülő szántóföldi részével bővítették ki. 1913-ban a vasúton túli temetőt be is zárták, oda temetni tovább nem engedtek.

Az I. világháború kirobbanásának évében a város közvilágítását 802 darab, egyenként 32 gyertyafény erejű izzólámpa biztosította.

Az 1900-as évek első felének építkezését kétség kívül a szecesszió határozta meg. Főnök Miklós budapesti építész (1873–1948, aki előbb a Magyar Pályázatok, majd a Magyar Építőművészet című folyóiratot szerkesztette) nevéhez fűződik az 1909-ben épült görög katolikus püspöki palota (Bercsényi út 6.), amelyben főesperesi, lelkészi és kántorlakások nyertek elhelyezést, a többi rész funkcióját a tervező határozta meg. Az alapkőletétel 1908. augusztus 5-én történt meg, még abban az évben tető alá került az épület, az átadás pedig 1909. május 1-jén volt. Mivel az akkor 33 ezres városnak kávéháza nem volt, így ennek létesítése látszott a legjövődelműbbnek. Az iparos munkákat javarészt pesti iparosok végezték, a szobrászmunkákat például Krisztián Sándor. Az épület ormfalaival, nagy ívű lekerekítésével, kis tornyával, lágy ívű zár terkélyeivel és kapuival, valamint nagy tetőfelületével jellegzetes képviselője a stílusnak. A Pannónia kávéházat 1909. május elején nyitotta meg Grósz Ödön budapesti nagyvállalkozó. Gyönyörű, modern, minden kényelemmel ellátott berendezése az utolsó szegig magyar gyártmány.

Szintén Főnök Miklós műve az Otthon, majd Royal, később Béke szálló. Az épület 1909-ben épült. Az aszimmetrikus tömegalakítás és az íves előtető kiemeli a bejáratot, a nagy burkolt felületet finom intarziák és bronzcsavarok bontják. A második emeleti nagy üvegfelület mögött modern elvek szerint berendezett fotóműterem volt. Ugyanő tervezte Keresztessy Sárika lakóházát, a Szent István út 34. szám alatt. Ez az épület iskolát teremtett a városban. Legjellemzőbb a főhomlokzat tagolása, a kapubejárat szélen helyezkedik el, ennek felel meg a másik oldal hangsúlyos nagy ablaka. Szellemes a több helyen megjelenő pávamotívum. Főnök Miklós nevéhez fűződik az izraelita hitközség fürdőjének terve is.

Kőrössy Albert (1869–1955) tervezte a Szabolcsi Agrár Takarékpénztár épületét 1911-ben.

Papp Gyula (1857–?) és Szabolcs Ferenc (1874–1957) asztalán született a Hitelbank épületének terve (Zrínyi Ilona utca 7.). A főbejárattal egyenértékű a szobordíszes loggiás szélső rész. Kapuja talán a legszebb a városi szecessziós kapuk közül. Ugyanez a páros tervezete a Nyírvízpalotát (Széchenyi utca 1.). Az épület kissé historizáló, de mozgalmas tetőzete, tornya, lépcsőkorilátai, színes üvegablakai és ajtóüvegei vitathatatlanul a szecesszió jegyében fogantak.

A XX. század első évtizedében tovább folytatódtak a városi építkezések. A város a szegényügy megoldásának javítására már korábban elhatározta a szegény- és betegmenház építését, melyre az 1901. január 18-i közgyűlés 60 828 korona építési összeget hagyott jóvá. Ennek fedezetére a gyűjtésekből és felajánlásokból összegyűlt 16 863 korona 52 fillért, a Zsófia Dorottya királyi hercegnő születése és a Király utazása emlékére akkor tett 1050 koronás, illetve 2100 koronás alapítványokat, a helybeli takarékpénztárnál gyümölcsöztetés végett elhelyezett különféle kórházi alapítványokat 44 453 korona 10 fillér összegben, végül a Korányi Imre, Szopkó Alfréd és Léederer Ignác gyógyszerészek által felajánlott 2400 korona alapítványi összeget, összesen 66 866 korona 62 fillért hagyta jóvá a képviselő.

Az építkezésre kiírt árlejtés nyertese a Király Sándor és Fia építőipari vállalkozás lett, 1901. március 19-én nekik adták ki a munkát 55 930 korona 15 fillér összegben. Az építkezés és a berendezés még abban az évben megtörtént, s az 1902. január 17-i közgyűlésen Májerszky Béla helyettes polgármester bejelentette, hogy a városi szegény- és betegmenház megnyitásával a szegényügyet Nyíregyházán rendezték. A gyors eljárásért belügyminiszteri köszönetet kapott a város. 1902-ben a szegény- és betegmenház céljára 20 000 koronás alapítványt kapott a város Blahunka Amália özv. Holczmayer Jánosné úrnőtől.

A legkisebbek számára emelt a város új épületet az 1900-as évek elején. A felvégi óvoda, mely mindig a legnépesebb volt, akkorra szűkké vált, s így 1901-ben a Körte utcán Déry Dánielné született Nagy Amáliától vásároltak egy 710 négyszögöles telket 5000 koronáért. A ma is álló épületben, melyet Siklósi István városi főmérnök tervezett, a kiszolgáló helyiségek mellett játszóterem, munkaterem is helyet kapott. Az 1903. január 16-i közgyűlésen 11 500 korona vállalási összegért id. Szuchy József ács és ifj. Szuchy József kőműves mestert bízták meg az óvoda felépítésével. 1903. április 14-én kötötték meg a kivitelezési szerződést, 1903. augusztus 31-re az épület elkészült, végleges átvétele 1906. február 21-én történt meg. A Körte utcai óvodát a két Szuchy József, apa és fia, a későbbi épületeket már a két testvér, Szuchy József és János mesterek építették, mint például 1908-ban a Bethelen utcán a Gazdák otthonát, a Gazdakört.

Jó néhány új elemi iskola építése, illetve bővítése is megtörtént ebben az évtizedben, köszönhetően a gyermeklétszám folyamatos emelkedésének. 1901-ben az evangélikus egyház épített elemi iskolát Bálint bokorban, 1903-ban a város községi elemi népiskolát emelt Hosszúháton, mellyel csökkentették a mandai és az ujtelki iskolák zsúfoltságát. 1904-ben készítette el Kálnai Endre asztalos az iskola bútorzatát. Milyen volt egy tanyai iskolai tanterem? A terem két oldalán 10-10 sor pad sorakozott, padonként 4-4 gyermek, összesen 80 tanuló részére úgy, hogy az ablakok a gyermekek bal oldalára néztek. A padosorokat 3 nagyságban készítették, 4 sor a legkisebbeknek, 3-3 a nagyobbaknak. Az előtérben állt a tanítói dobogó, rajta egy asztal zárható fiókkal és két szék. Az asztal mögött fali tábla feketére festve, vonalazás nélkül, elől állványos tábla, egyik oldalán piros vonalazással. A terem végén kétajtós szekrény polcokkal, az ajtó mellett köpöcsésze. A négy

ablakon vászon függönyök függtek. A hosszanti falra fali fogassort erősítettek a gyermekekhez mért magasságban, legalább 60 foggal. A bútorokat mind barnára kellett festeni. Címeres nemzeti lobogó díszítette a tantermet. Az iskolában működő tanító évi fizetése 1904. szeptember 1-jétől: évi 700 koronás államsegély, a város házi pénztárából 100 korona, két hold szántóföld és kétszoba-konyhás lakás, mely a tanteremmel egy épületben volt elhelyezve. A szántóföldet a máramarosszigeti református főiskola adta itteni birtokaiból. A bérlő, Klár Sándor mérte azt ki. Ugyancsak ő adta a szükséges 20 000 vályogot is. Az iskolát Kis Károly, Kirtyán Sámuel és testvére Lajos építették 1901-ben. Július 9-én kapták a 7163 koronás munkát. A város 1901. szeptember 30-án ideiglenesen, 1903-ban pedig véglegesen átvette a lakással együtt épített tantermet.

Bármennyire is igyekezett a város és az egyházak az iskolák építésével, sok gyermek, 1905-ben az összes tanköteles 21,1 százaléka, nem járt iskolába. Az 1905. szeptember 19-i közgyűlésen a tanács javaslatára a városatyák elfogadták, hogy a királytelki szőlőben a római katolikus egyház által felállítani kívánt és fenntartani kötelezett elemi népiskola épületének építési és berendezési költségeihez 10 000 koronát adnak 10 év alatt, évente 1000 koronával, azzal a kikötéssel, hogy oda minden felekezeti gyermeket fel kell venni, idegen határbelit viszont csak akkor, ha van hely, s végül itt az ismétlő iskolai oktatást is meg kell szervezni. Tíz éves elosztásban 15 000 koronát szavaztak meg a helybeli görög katolikus egyház számára, mert a szűk és roskatag iskola helyett Ruttkay Gyula főesperes-lelkész újat szándékozott építeni, azzal a kikötéssel, hogy az új iskolában legalább négy, egyenként 80-80 gyermek befogadására alkalmas tanterem legyen, legalább 4 tanítói állást szervezzenek és az iskolában ne csak az I-VI. osztály, hanem ismétlő oktatás is legyen, végül az evangélikus egyház által Rozsrét és Felső-Badur tanyák környékein felállítandó két új tanyai iskola mellett még két új iskola elengedhetetlenül szükséges, mégpedig az egyik a kistelki szőlőben, a másik Salamonbokorban, mert ott sok az iskolás korú gyermek. E két utóbbi iskola létesítéséhez is 1000-1000 koronát szavazott meg a közgyűlés.

1907. április 7-én Geduly Henrik evangélikus lelkész és Martinyi József egyházi másodfelügyelő beadvánnyal fordult a képviselőtestülethez, melyben leírták, hogy bár az elmúlt 1906/1907. tanévben jelentős városi segítséggel négy új tanyai iskolát létesített az egyház, s így a kezelésükben lévő iskolák száma 14-re, a tantermeké 16-ra emelkedett, de az még mindig kevés, hiszen a sósküti iskolába 143, a Kisteleki bokorban pedig 111 tanköteles gyermek van beírva egy-egy tanító elé.

A levélírók előterjesztése szerint egyrészt a Benkő bokori, a Sósküti bokori és a Kisteleki szőlőskertek mellett lévő iskolában még egy-egy tantermet és tanítói állást kellene létesíteni, másrészt a város határában, azokon a részeken, melyek az iskoláktól távolabbra esnek, és ahol a tankötelesek száma nagy, új iskolákat kellene felállítani, mégpedig egyet a tiszalöki út mentén, egyet Puposshalom pusztán, egyet Simapusztán a Csengery-féle tanyán, egyet Mandán, a Mándi I. és Alsópázsit részére és egyet a Szarvas sziget nyugati oldalán a Felsőpázsiti lakosság tankötelesei részére.

Az előterjesztést meg is indokolták azzal, hogy a Benkő bokori iskolában egy tanítóhoz 126 gyermek van beírva, ami a törvény által előírt létszám több mint kétszerese, azon felül még 12 gyermek nem jár iskolába az iskolához tartozó tanyákból (Róka, Gerhát, Nádas, Benkő, Kovács, Vajda és Kazárbokor).

A Sós-küti iskolában 143 gyermek van beírva Felsőúskütről, Felső Badurból és a Czúgos részből, rajtuk kívül még 32-en nem járnak iskolába. A Kistelei szőlőbéli iskolában 111 gyermek van beírva, de onnan sem jár még 37 gyermek. Ezekben az iskolákban a legcélszerűbb megoldás még egy tanterem létesítése lenne.

Megindokolták az új iskolák létesítésének fontosságát is. A Pupos halomban létesítendő iskola csökkentené a Halmos, a Sipos bokori iskolák, valamint a Görögszállási pusztai iskola zsúfoltságát, mert Pupos halomban, Lakatos és Bánfi bokorban 48 tanköteles van. Sima pusztán a Csengery tanyán van 30 tanköteles, a környező tanyákon még 30-40 gyermek. Ez az iskola az Ujteleki bokori iskola túlzásfokát (101 beírt gyermek) csökkentené. A Manda tómeder déli vége táján létesítendő új iskola egyrészt a Mándi I. tanyán összeírt 36, másrészt az Alsó pázsi-ton lévő 74 gyermeknek adna helyet, hiszen az Alsó pázsiak a távolabbi mandai, rozsréti és a városi iskolába mennek, 29-es pedig egyáltalán nem járnak iskolába. A Felső pázsi iskola az ott lévő 116 tankötelesnek épülne. Közülük 91-en vagy a városi, vagy az Antal bokori iskolába járnak, ahol 111-en tanulnak.

Ezeket előadva kértek az evangélikus egyház részére a 7 új tanyai iskolához 7000 korona évi segílyt, így az egyház 20 000 koronás iskolafenntartási támogatásban részesülne évente.

1907 elején Balla Jenő tanácsos is alaposan felmérte az iskolás korúak (6-11 évesek) helyzetét a városban és a tanyákon. Adatai szerint az 1906-1907-es tanévben 5172 iskolaköteles (2573 fiú és 2599 leány) gyermek volt a városban, vallás szerint: római katolikus 1224, görög katolikus 629, evangélikus 2388, református 418 és izraelita 513. Az iskolaköteles gyermekek közül 635-en (295 fiú és 340 leány) nem jártak iskolába. Az 5172 gyermek közül 2886 tanköteles (1435 fiú és 1451 leány) járt a városi iskolákba, melyekhez a Bujtos, az Érkert és az Ó- és Újszóló is hozzá tartozott, 2286 gyermek élt a tanyákon (1138 fiú és 1148 leány). Közülük 635-es nem jártak iskolába, a városban 200-an, a tanyákon viszont 435-en.

Ismerjük a tanteremek számát is a városban és a tanyákon. A városban 8 római katolikus, 3 görög katolikus, 4 református, 6 izraelita tanteremben folyt az oktatás és a város által fenntartott Hosszúhát tanyai és Nagylaposi községi iskola, a római katolikus egyház által fenntartott királytelki két osztály és egy görögszállási iskola. Az evangélikus egyháznak a központi iskolában 12 tanterme volt, ezen kívül a Körte utcán, a Búza téren, a Debreceni utcán és a Nádor utcán még egy-egy terem és 14 iskola a tanyákon: Rozsréten, Mándi bokorban, Bálint, Ujtelek, Salamon, Benkő, Sulyán, Nádasi, Sipos, Halmos, Antal, Jakus és Sós-küti bokorban.

Balla Jenő alapos felmérésére támaszkodva az 1907. április 26-i közgyűlés helyet adott Geduly Henrik és Martinyi József beadványának, s megszavazták a három új tanterem és a négy új iskola támogatását, összesen 7000 korona értékben, melynek folyósítását az 1908/1909. tanévtől kezdték meg.

1908 decemberében ismét napirenden voltak a közgyűlés előtt a város elemi iskolái. A testület akkor is megszavazta a támogatásokat, nevezetesen a római katolikus egyház Szentmihályi utcai telkén építendő három új tanterem létesítéséhez 30.000, a város más részeiben létesítendő két tanteremhez 20.000, azaz összesen 50.000 koronát. Azokban az években egyháznak 8 tanterme és 665 beírt tanulója volt, a 8 tanítóra az átlag 83, de volt olyan osztály, ahol 81, 89, két tanteremben pedig 105-105 gyermek tanult.

Az evangélikus egyház addig felépített, de még ki nem fizetett iskoláihoz 90 000, a központi iskolában létesítendő új tanteremhez, és a Búza téri iskola helyett létesítendő új iskolához 20 000, összesen 110 000 koronát kapott.

A status quo izraelita egyház két új iskolateremhez 20 000 koronát, de úgy, hogy kötelesek voltak az ortodox gyerekeket is befogadni. Az izraelita iskolában hat tanteremben hat tanító 420 gyermeket tanított. A közgyűlés számba vette az utóbbi évek iskolaépítési támogatásait is, mely szerint az izraelita status quo egyház 1896-ban és 1897-ben a meglévő iskola építéséhez 16 000, a római katolikusok 1902-ben tantermeik szaporítására 10 000, a református egyház. 1905-ben 11 000, 1907-ben 14 000, a görög katolikus egyház pedig 1906-ban új iskola építésére, valamint tantermeinek szaporítására 15 000 koronát kapott.

Kibővítette a város a polgári leányiskolát is, úgy, hogy a város tulajdonában lévő Széchenyi tér 5. és a Nyírvizszabályozó Társulat Luther utca 11. számú házas belsőségét kicserélték. Ez a ház szomszédos a polgári leányiskolával, az utcai és udvari két szobát tantermekké alakították, egy 1,8 méter széles folyosó létesítésével, a főfalak áttörésével a két épületet összekötötték. Az átalakításokat Szuchy József és János végezték el 1911 augusztusában.

A városban 1906-ban vetődött fel a polgári fiúiskola ügye. Dr. Bartók Jenő református lelkész, a magán polgári iskola tulajdonosa ugyanis ekkor kérvényezte, hogy az iskola II. évfolyamának beindításában a város is segítsen. A községi iskolaszék 1906. szeptember 22-i ülésén kimondta, hogy egyetért a polgári fiúiskola felállításának szükségességével, hiszen az 1906/1907-es tanévre 30-an jelentkeztek. A polgári fiúiskola beindításához szükséges 6 tanterem, tornaterem, rajzterem, fizikai és természetrajzi szertár, tanári szoba, igazgatói iroda, szolgálakás, mellékhelyiségek, nagyjából 120 000 koronás beruházást jelentettek. A felszerelésre 18 000 koronát terveztek és 5 tanári állásról döntöttek. Az 1907. január 29-i városi közgyűlés az 1907/1908-as tanévtől évi 1000 korona segéllyel kívánta támogatni a IV. osztály beindításáig, utána pedig évi 15000 korona segélyt kívántak nyújtani, annyi kikötéssel, hogy az iskola felekezeti nélküli legyen. 1907. júniusában azonban másként döntöttek, és szeptembertől már községi, tehát városi fenntartású iskolaként működött a fiúpolgári. Balla Jenő tanácsnok javaslatára, az akkor éppen eladó Ipartestületi székházat nézték ki iskolának, mert oda csak a szolgálakást kell felhúzni, a többi a testület helyiségeiből kialakítható. Pivnyik András, az Ipartestület elnöke 1908. május 1-jén 60 500 korona vételár fejében a Szentmihályi (ma Bethlen) utcán lévő épületet átadta.

1908. szeptember 29-én Balla Jenő tanácsnok a polgári fiúiskolások részére tanulmányi ösztöndíj alapítását javasolta. A közgyűlés minden osztály részére 100-100 koronás ösztöndíjat határozott meg, úgy, hogy egy-egy tanuló 30 koronánál kevesebbet nem kaphat, az első három osztályban az ösztöndíjat a következő tanév elején, míg a negyedik osztályosok a tanév végén kapják meg.

Gondoltak a városban az iparos és kereskedő ifjakra, a tanoncokra is. Egy 1911. június 3-i kimutatás szerint Nyíregyházán 350 mester és 613 tanonc volt, akiknek iskoláztatásáról az ipartestületnek és a mestereknek gondoskodniuk kellett.

Szakma	Mester	Tanonc	Szakma	Mester	Tanonc	Szakma	Mester	Tanonc
Asztalos	21	42	Kádár	2	2	Kovács	17	38
Ács	13	26	Kályhás	1	6	Lakatos	16	51
Bádogos	14	24	Kárpitos	6	11	Órás	5	5
Borbély	16	18	Kefekötő	1	1	Rostás	1	2
Cipész	45	79	Kerékgyártó	10	12	Szabó	51	70
Cukrász	2	3	Kéményseprő	4	5	Sütő	6	10
Csizmadia	36	41	Kőműves	33	101	Szűjjártó	2	4
Esztergályos	2	2	Könyvkötő	1	1	Szobafestő	11	19
Gubás	1	1	Kötélverő	2	2	Szűcs	2	2
Hentes és mészáros	23	20	Kocsigyártó	3	9	Szűrszabó	1	2
Kalapos	1	1	Kosárfonó	1	3			

1911-ben a város az Iparostanonciskola céljára átadta a Hatzel téri belsőséget az udvarral együtt és 80 000 koronát megszavazott az építkezésre, 20 000 pedig a berendezésre. Az otthon fenntartását az Országos Gyermekvédő Ligával együtt vállalta. Az akkor még Inas Otthonnak nevezett létesítmény terveit Pisszer János készítette díjmentesen, a kivitelezési szerződéseket 1912. december 17-én kötötték meg: a magasépítési munkákat Pisszer János végezte 78 070 korona 32 fillérért, világítást a Nyíregyházi Villamossági Részvénytársaság 528 korona 20 fillérért, vízvezeték, csatornázás munkáit a Mezei, Széles és Kuharek cég kapta 10 272 korona 30 fillér, összesen 88 870 korona 82 fillérbe került az Iparostanonc Otthon felépítése.

Az I. világháború kitörése akasztotta meg a felső kereskedelmi iskola létesítését, melyet a helybeli Kereskedők és Gazdák Köre már 1914 nyarán meg akart indítani. A Terménycsarnok 1906-os felozslása után, annak utódjaként alakult meg még abban az évben a Kereskedők és Gazdák Köre, mely valóságosan a kereskedők klubja, kaszinója, ahol éppúgy lehetett kereskedelmi, üzleti ügyeket intézni, mint szórakozni, sokféle kereskedelmi és irodalmi lapot olvasni, kártyázni, beszélgetni. Neves előadókat, országosan ismert politikusokat, közgazdászokat hívtak meg, s ezeken az alkalmakon részt vettek a családtagok is. Az új kör létrehozói Grósz Lipót Henrik, Sándor Mór, Ungár Lajos, Baruch Artúr. Az I. világháború előtt ezek az előadások nagyban emelték a Kör tekintélyét. Szende Pál, Jászi Oszkár, Glücklich Vilma tartottak előadásokat a nemzeti államról, a női emancipációról, a szocializmusról, a polgárság szerepéről stb. Az 1890-ben alakult Kereskedők Társulata az alsó fokú kereskedelmi oktatás körül bábáskodott, ez a társaság az I. világháború utolsó évére Fényes László képviselő befolyására, Baruch Artúr szervezésre megnyithatta a Felsőkereskedelmi Iskolát, igazgatója a Debrecenből idehívott felsőkereskedelmi iskolai tanár, Margócsy Emil lett. A Kereskedők és Gazdák Körében alakult meg 1918. október 31-én a Radikális Párt nyíregyházi szervezete is.

1912 februárjában Baruch Artúr bankár, elnök és dr. Hoffmann Móric jogász, titkár levelet intéztek a képviselőtestülethez, melyben az alábbiakat írták: „... Így Nyíregyháza fejlődésének következménye az, hogy a hivatásánál fogva az úgynevezett lateiner életpályákra előkészítő főgimnázium mellett immár nem nélkülözheti a gyakorlati pályákra nevelő iskolákat, s mint ilyet, első sorban a felső kereskedelmi iskolát...” Az iskola megindítását és működését a helybeli pénzintézetek az első 3

év során évi 5500 koronával, a Kereskedők és Gazdák Köre is 3 éven át évi 3500 koronával kívánta támogatni. A szervezők a tandíjakból 4500 koronát, a debreceni Ipar és Kereskedelmi Kamarától pedig 800–1000 koronát remélték. Az iskola működtetéséhez viszont 21 000–22 000 korona szükségeltetett, a hiány pótlását az államsegélytől remélték. A közgyűlés a levelet 1912. április 26-án tárgyalta és 6000 korona támogatást szavazott meg, 1914. június 12-én pedig a közgyűlés az iskolafenntartói tisztelet is elvállalta. A tervből végül csak a háború utolsó évében lett iskola.

Lehetőségeihez mérten támogatta a közgyűlés a magániskolákat is, a Füredi testvérek és Virányi (Volkman) Róza magán zeneiskoláit, tekintetbe véve, hogy okleveles zenetanárok oktatnak az iskolákban, s a Füredi testvéreknél a szegényebb tanulók tandíjkedvezményt is kapnak. Így aztán a Füredi testvérek hol 300, hol 600, Virányi Róza pedig 100–200 koronás támogatásokat kapott iskolájához évente.

Hét évi távollét után 1901 nyarán Csernóczból hazatért a császári és királyi 14. huszárezred. Tulajdonképpen helyet cseréltek az itt állomásozó császári és királyi 10. huszárezreddel. Weisz Ernő ezredes, a 10-esek parancsnokának bücsülátogatása után a város felkészült háziezredének fogadására. 1901. augusztus 12-én érkezett az ezred Nyíregyházára. Báró Gemmingen Herman ezredes, ezredparancsnok az I. osztály élén lovagolt a Városháza elé, ahol Májerszky Béla mint helyettes polgármester a tanács tagjaival együtt várta. Augusztus 17-én a Koronában a tisztikar és a polgárság részére ismerkedési estélyt tartottak, másnap, a király születésnapján a város megvendégelte a huszárlegénységet, a császári és királyi 14. huszárezred parancsnokságára 400, a magyar királyi 5/II. huszárosztály parancsnokságára pedig 200 koronát küldtek.

A technikai fejlődés nem kerülte el a huszárságot sem, az évtized végére lovasgéppuskás osztagot szerveztek a 14. huszárezred kebelében, ugyanakkor a dandártiszti iskolát is a városba helyezték. Az 1891-ben kötött 25 éves bérleti szerződés is lejárt 1916. november 1-jén, s azt a város meg akarta újabb 25 évre hosszabbítani, tehát elvégezte a kassai VI. hadtestparancsnokság által a laktanyában kért építkezéseket, kibővítette a kocsiszínt, a pótraktárat, kialakította a lovas-géppuskás osztag és a dandártiszti iskola körletét 84 emberre és 108 lóra, fegyvermesteri műhellyel bővítette a kovácsműhelyt, iparvágányt vezetett a trágyarakodóhoz.

Ugyanakkor a városban a képviselőtestület egy része nem mondott le a gyalogsági laktanyáról sem. 1904. szeptember 8-án Somogyi Gyula 61 társa aláírásával indítványt adott be a gyalogsági laktanya ügyében. Indokaik közül kiemelt helyen szerepelt, hogy a város határa már nem növelhető, de az ipar és a kereskedelem fejleszthető. Egy gyalogezred kaszárnyaigénye kisebb, ugyanakkor létszáma nagyobb, a fogyasztása is több. Ha egy gyalogezred az ezredtörzsszel és a hadkiegészítő parancsnoksággal Nyíregyházára kerül, akkor a katonaköteleseknek nem kell a távolabbi Munkácsra (császári és királyi 65. gyalogezred), vagy Szatmárnémetibe (császári és királyi 5. gyalogezred) bevonulniuk. Szabolcsvármegye hét járása és legfeljebb Zemplén szomszédos járásai alkothatnak egy önálló hadkiegészítő körzetet is. Az 1904. szeptember 30-i közgyűlés Májerszky Béla polgármester elnökletével ennek megvizsgálására bizottságot küldött ki, de az egészből azután nem lett semmi, mint ahogy a honvédtüzérség megszervezésekor, 1911-ben, egy tüzéralakulat Nyíregyházára vezénylésének kérését is fontolgatták a városatyák. E tervek azonban nem gyökeresedtek meg, az I. világháború végéig csak huszáralakulatok szolgáltak a városban. Annyi változás történt, hogy az elavulttá váló

Honvéd utcai laktanya helyett, komoly előrelépés történt abban az irányban, hogy a város és a vármegye közösen új fióklaktanyát épít az 5/II. huszárosztálynak. Már a szerződéseket is megkötötték Tóásó Pál budapesti építőmesterrel, aki a terveket készítette, amikor a világháború kitört és az építkezést elhalasztották.

A város, főleg nyáron megnövekedő, jégigényének kielégítésére 1904–1905 folyamán a közvágóhídon műjéggyárat létesítettek 32.000 koronás beruházással.

A közellátást szolgáló beruházások mellett épültek a városias érzetet keltő emeletes házak, banképületek, társulati székházak.

1908. október 3-án Májerszky Béla polgármester arról tájékoztatta a tanácsot, hogy bizalmas tárgyalásokat folytatott Kernhoffer József debreceni fiókinézeti főnökkel egy Nyíregyházán is létesítendő Osztrák–Magyar Bank fiókinézet részére építendő palotáról. Az épület helyében is dűlőre jutottak, a Szarvas épület végében a Desseffy térre néző, kőraktáru szolgált telket kérte a bank. A tanács úgy döntött, hogy a lehetőséget nem szabad elmulasztani és a 342 négyszögöles területet kedvezményes áron, ölenként 30 korona áron, a képviselőtestület hozzájárulása után eladják. A tanácsban hozott döntést a képviselő sem vétőzta meg, s az ideiglenes adásvételi szerződés 1908. október 19-én megkötötték. A 10 260 korona vételár befizetése után 1909 decemberében a terület az Osztrák–Magyar Bank tulajdonába ment át. A képviselőtestület annyit kötött ki, hogy a telken két éven belül fel kell építeni a palotát.

Azon a téren akkor már állt a Széchenyi utca és a Károlyi tér sarkán, annak a nyugati oldalán Barzó Mihály 1901-ben épített emeletes palotája, mely a Pénzügyigazgatóságnak adott helyet, vele szemben 1902-ben Morgenstern Dezsőnek épített lakóházat Kéry József. A Desseffy tér és a Széchenyi utca másik sarkára került a banképület, melynek tervező Hubert József (1846–1916) volt. A neobarokkos stílusú, bár már szecessziós jegyeket is magán viselő palotát 1911. július 17-én adták át. Első főnöke Untereiner József 1914 őszén Temesvárra távozott, helyére Munkácsról Rigó Alfonz került.

Új vasúti polgári vendéglőt is tervezetett 1911-ben a város, mert a régi már nem tudta kiszolgálni a megnövekedett forgalmat. Az új épületnek kellett volna felváltania az 1861-ben épített vasúti polgári vendéglőt, mely az állomás területén kívül állott és nyaranta a társaság kedvelt szórakozó helye volt. Guttman Samu bérlő 1911. március 26-án kérte, hogy vendéglőt újítsák meg, mert az teljesen elavult. Az 1911. május 26-i közgyűlés úgy határozott, hogy az új vasúti polgári vendéglőre mindenképpen szükség van, mert a régi telek a szabályozás után a vasútállomás területébe esett. Az új, emeletes vendéglő helyét a Népkert déli határvonalán jelölték ki úgy, hogy a főhomlokzat délre nézzen. Egy nagyobb étterem, egy korcsma, 10–12 vendégszoba, vendéglős lakása, mellékhelyiségek, férőhelyek a személyzet számára, észak felől nagyobb terasz, ez volt a testület kívánsága 1911-ben, maximálisan 100 000 korona költségvetéssel, s 1913. április 30-i határidővel. A tervezést Bernthaller Adolf budapesti építész nyerte. A vasúti polgári vendéglő végül is nem készült el, a régi épület szolgált tovább és csak az 1920-as években bontották le.

Álom maradt a közművelődési palota Nyíregyházán. 1907-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium jó néhány vidéki városban tervbe vette a közművelődésnek szánt palota építését, s a listán Nyíregyháza is szerepelt. A képviselőtestület az 1907. május 31-i ülésén örömmel fogadta a döntést, a város kulturális helyzetéről emlékiratot készítettek, s azt egy küldöttség vitte Pestre. A delegációt Májerszky

Béla polgármester vezette, a tagok között ott volt Kállay András, Kovács István táblabíró, dr. Jósa András, Leffler Sámuel, Somogyi Gyula, dr. Kovách Elek, dr. Vadász Leó és Balla Jenő, de felkérték a főispánt és az alispánt, hogy csatlakozzanak a küldöttséghez. A palota ügye azután húzódott, pedig a város 50 000 koronát szavazott meg céljaira és telket is felajánlott. 1911 decemberében Mikecz Dezső alispán kérte a várost, hogy a vármegyei múzeumot is ott helyezték el.

Az 1900-as évek elején ismét szóba a Sóstóra vezető út menti villák építése. Már 1892-ben felvetették, hogy sóstói parkerdőben villatelkeket osszanak ki. Ekkor a Sóstói út mentén az Ószőlőkkel szemben fekvő 71 holdas erdőrészt az erdei üzemkezelés alól felszabadították és parkerdőnek, sétatérnek, játszótérnek, villa helyeknek kijelölték és Erzsébet királyné ligetnek nevezték el. Itt akartak a század elején villákat építeni. Májerszky Béla polgármester 19 villahelyet javasolt, de dr. Vadász Leó képviselői tag tovább ment és 100 telket kívánt kialakítani úgy, hogy ne csak a Jósa kút és a szőlők közti vonalon osszanak, hanem egészen a sóstói fürdőig. Májerszky javaslata az volt, hogy az Ószőlőkkel szemben a Jósa kútig maradjon meg a liget zártkörű mulatóhelynek, óvodai rendezvényeknek, majálisoknak, torna- és teniszversenyeknek. A Jósa kúttól észak felé 150 négyszögletes telkeket osszanak villáknak. Az úttól marad 5 ölnyi erdőszegély, a telkek 10 x 15 öl nagyságúak, a telkek között is legyen 10 öles erdő. A 19 telek így 1 hold és 1250 öl, marad 69 hold és 1350 öl a ligetnek. A befolyt összegből lehetne erdőt venni, vagy a Sóstót fejleszteni. A tanács azonban ezt a javaslatot elvetette, s az 1906. július 13-i közgyűlés is úgy döntött, „... hogy miután az Erzsébet liget, mely a város üdülést kereső közönségének úgyszólván egyetlen nagyobb árnyas sétáló helye – az előterjesztésben célba vett 19 villa telek kiosztásával s beépítésével, különösen pedig a lakott helyek természetzerű levegőt rontó következményeivel erdő jellegetől és üdítő hatásától megfosztatnék, s ekként a város egész lakosságának első rendű egészségügyi érdeke 19 család kényelmének áldoztatnék fel...”, tekintettel tovább arra, hogy bármilyen szellősen is építkeznek, mégis évszázados fákat is ki kell majd irtani, a föld eladásából befolyt összeg sem áll arányban a rombolással, egyébként is a Sóstó tervezett fejlesztésével ott osztnak majd villatelkeket, így a beadványt nem támogatták.

Komoly építkezéseket végzett a város a Sóstón. A közgyűlés 1907. szeptember 1-jén hozott döntése értelmében Májerszky Béla polgármester felhívást tett közzé a Sóstó kibővítése, rendezése tárgyában. Pazár István okleveles budapesti gépészmérnök 1907. október 10-én nyújtotta be javaslatait, melyet a képviselőtestület elfogadott és őt bízta meg a tervek elkészítésével is. 1908. április 14-én fogadta el a közgyűlés a terveket, melyekhez 1908. október 30-án Pazár István részletes műszaki leírást is beadott. Tervei szerint az új kádfürdő a régi épület északi szárnyához épül mindkét végén egy-egy angol illemhellyel. A déli szárnyhoz épül a tömegfürdő, két részre osztva 60-60 négyzetméter alapterülettel és 13-13, összesen 26 öltöző fülkével, pénztár helyiséggel, előtérrel.

Új vendéglőt és szállodát is tervezett. Az egész épületet alapincézve képzelte el, kivéve az északi részt, a táncterem alattit. A pincében a borpince (37 négyzetméter), jégverem (24,25 négyzetméter), éléskamra (14 négyzetméter), fa- és szénpince (31,52 négyzetméter), sörpince (35,10 négyzetméter), mángorló és vasaló szoba (20 négyzetméter), mosókonyha (21,16 négyzetméter), és a zöldségpince kap helyet. A földszinten van a vendéglős kétszobás lakása, szolgaszemélyzet helyiségei, kézi kamarák, tálaló, konyha és egy 100 négyzetméteres étterem, ebből nyílik a társal-

gó és játékszoba és az északi részen a szerkezetileg különálló, önálló fedéllel bíró 175,40 négyzetméteres táncterem. A táncteremtől a teljes keleti homlokzat elé 9,90 méter széles terasz épül, ahová az ebédlőből, társalgóból és a táncteremből is ki lehet jutni. Az I. emeleten 15 vendégszoba, a II. emeleten 6 szoba a bérlő családja és a személyzet részére.

A régi Sóstói vendéglőt és szállót 1907. szeptember 20-án a tervektől függetlenül még egy évre kiadták Lendvay Kálmán bérlőnek 2200 korona bérleti díjért.

A Sóstó átalakítási programjáról az 1908. április 14-i közgyűlés döntött. Komoly összeget, 250 000 koronát szántak az építkezésekre, melyből a következő munkákat kívánták elvégeztetni. A kádfürdőben a kádak számát 40-re kívánták emelni úgy, hogy a régi vörösmárvány kádakat, és a már meglévő kilenc kétkádas szobát meghagyják, az újakat azonban fajansszal borított betonkádakkal látják el és egykádas szobákat alakítanak ki. Tömegfürdésre fedett, de fent nyitható üvegtetejű betonfürdőt gondoltak, elkülönített férfi és női résszel, 12 x 7 méteres, 40–140 centiméter vízmélységű betonmedencékkel és 27 öltöző fürkével.

A vízellátásra két egymástól független szivattyútelepet kívántak létesíteni, úgy, hogy az egyik, egy gőzszivattyú, a fürdőket látja el egyrészt a kútból vett vízzel, másrészt hideg-meleg tóvízzel és gőzzel. A másik szivattyútelep helyét a mélyfuratú kút mellett jelölték ki, hogy az száraz időben a tavat és a közös fürdőket vízzel ellássa. Gondoltak az elő- és utóidényben érkezőkre, mert eldöntötték, hogy 18 egyes káddal ellátott szobát és a közös fürdő medencéjét gőzfűtésre is be kell rendezni.

Ekkor határozták el a víztorony megépítését, beton alapzaton, faburkolatú oldalfallal és tetőzettel, alsó részében cukrászdával.

Eldöntötték a svájci lak renoválását, új tetővel és erkéllyel való ellátását. Ezekre az építkezésekre 150 000 koronát szántak, míg a maradék 100 000-ból tervezték a régi szálló helyére az újat és az egész fürdőtelep parkosítását.

Egy év múlva már 300 000 koronára emelkedett a ráfordítás összege. Pazár István terveinek elfogadásával kimondta a közgyűlés az építkezés szükségességét, s a szállodára 117 093 korona 51 fillért hagyott jóvá. Az 1911 tavaszán megindított munkákat Baruch Jenő okleveles mérnök végezte 219 525 korona 31 fillér vállalási összegért. A vízvezetékeket, gőzfűtést, csatornázást Fekete Ödön kassai mérnök vállalta 27 795 korona 64 fillérért.

1912 tavaszán rendezték be az elkészült épületeket, s 1913. április 16-tól a vendéglőt és a szállodát 6 évre Wetzel Károly és neje Mentinger Paula nyíregyházi lakosnak adták ki évi 5500 korona bérért. Ugyanekkor készítették a teraszon a leereszthető nagy napernyőt a napsütés és az eső ellen a helybeli Mezey-Széles és Kuharek céggel. A bérlet akkor a következőkre terjedt ki: – Szálloda épülete a vendéglővel és táncteremmel, az emeleten 15 vendégszobával és 2 fürdőszobával; – A Svájci lak 14 vendégszobával; – A kerti lak 5 vendégszobával és a korcsmával; – Nyitott táncterem; – A víztorony alatti cukrászda; – Istálló 5 tehénre és 2 lóra, szín 2 szekérre, nyári istálló 8 lóra és kocsis szoba.

Nem tartozott a bérlőnek a szódagyár épülete, a fürdő épülete és a fürdőüzlet.

Ismerjük a sóstói vendéglő bérlőit is. 1890. április 24. és 1893. április 24. között a bérlő Polánszky József és neje Petz Anna nyíregyházi lakosok évi 4000 forint bérösszegért. 1894. január 8-tól Tolnay Sándor és neje Maczkó Lujza bérelték a Sóstót évi 5000, 1901. január 1-jétől évi 7200 forintért. Ők 1903. december 28-án

visszaadták a bérletet a városnak, 1904-ben házi kezelésben volt a terület és az épületek. 1904-től Lendvay Kálmán debreceni lakos bérelte a vendéglőt évi 7200 forintért. A Sóstót 1912-ben özvegy Lendvay Kálmánné Kazár Ilona bérelte, de a felújítás miatti csonka év miatt csak 3000 korona bért fizetett.

Nyaranta a Szódagyár épületben négy szobát egy közös folyosóval a helybeli leányegyletnek nyári üdültetésre adott át a város, de örömmel vették Kéghly Szeréna tervét egy gyermeküdülő létesítésére is. A Szeréna lak még 1914-ben felépült. Kéghly Szeréna volt 1912-ig a nőipariskola igazgatója is.

Az utak és járdák kövezése, aszfaltozása mellett a vasúti közlekedés is bővült Nyíregyházán. Egyre újabb és újabb vonalak nyíltak, úgyhogy a régi vasútállomás szűknek bizonyult. 1896-ban Geduly Henrik azt írta a régi vasútállomásról, hogy a pályaudvar területe 1 kilométer hosszú, 300 méter széles, 11 sínpar fut rajta végig. Naponként 17 személy és 5, esetleg több tehervonat járt rajta. Az állomásépületben 10 hivatalos helyiség, 3 váró és 2 étterem volt. 1905-től szerepelt a közgyűlésen az állomás bővítésének ügye. 1906-ban a MÁV terveket is készített, de az a városnak nem tetszett, ezért Májerszky Béla polgármester, dr. Meskó László országgyűlési képviselő és gróf Vay Gábor főispán felkeresték Kossuth Ferenc kereskedelemügyi minisztert, aki megígérte, hogy közbenjár a tervek módosításában. Az ígéretét meg is tartotta, de így az állomás ügye elhúzódott 1908. őszéig. Az 1908. szeptember 29-i közgyűlés egyhangúlag döntött az állomás bővítéséről, s helyben hagyták a korábbi, augusztus 28-i közigazgatási bejárás során szemrevételezett 26 katasztrális hold földterület átadását a MÁV-nak, azzal a kikötéssel, hogy az állomás északi és déli végére a MÁV köteles aluljárót építeni, a Széchenyi út végén a Dohánybevaltó hivatalhoz pedig egy felüljáró kell. Mindezekre a vasúton túli és a város területének összekötése miatt volt szükséges, hiszen a huszárlaktanya parancsnoksága már korábban is megkereste a várost hasonló kéréssel.

A széles nyomtávú vasút mellett, keskeny nyomtávú, helyi érdekű vasútvonal is keresztül haladt Nyíregyházán. Már 1887-ben felmerült a kisvasút építésének gondolata, 1897-re készültek el a tervek Kállay András főispán szervezkedésének eredményeként, majd 1899-ben a Magyar Vasútiforgalmi Részvénytársaság megkereste a várost egy Sóstó–Ibrány–Vencsellő, illetve Ibrány–Dombrád irányban gőzüzemű helyi érdekű vasút (ártéri vasút, vagy rétközi vasút) létesítése céljából. A város hajlott a dologra, hiszen, ha a pálya város tulajdonába kerül, vagyonát növeli.

1902–1903-ban gyorsultak fel az események. Báró Feilitzsch Bertold, Szabolcs vármegye új főispánja is felkarolta a tervet. A nyomvonalat Szesztay László tervezte meg. Az 1903. július 24-i közgyűlésen a helyi érdekű vasúti részvénytársasághoz való csatlakozás és a tervezett vasúthoz terület biztosításáról döntött a városi közgyűlés. Megszavazták a vasútállomás déli oldala – Széchenyi út – Széchenyi tér – Városház utca – Vármegyeház tér – Kossuth utca – Sóstófürdőtelep – Kótaj – Buj – Ibrány – Nagyhalász – Dombrád útvonalú keskeny nyomtávú gőzmotoros vasút létesítését, s az erre alakuló részvénytársaság kibocsátandó részvényeiből a város 200 000 koronát jegyzett. Az összeget a Magyar Jelzálog Hitelbanktól vették fel. Feltételeket is kikötött azonban a közgyűlés, többek között, hogy Nyíregyháza polgármestere az igazgatóságnak hivatalból a tagja legyen, az építendő vasút 76 centiméter nyomtávú legyen, a részvénytársaság és az üzletvezetőség székhelye Nyíregyháza, a város belsejében a Sóstóig lévő szakasz városi vasút, tulajdonosa a város és a vágányokat a városban úgy kell elhelyezni, hogy azokon az áthaladás

akadálytalan legyen. Már akkor meghatározták a személyszállítás díjtételeit is: a vasútállomástól a sóstói úti vámsorompóig 16 és 10, a város bármely pontjától az Ószőlő kert végéig 20 és 14, a város bármely pontja és a Sóstó fürdő telep között 30 és 20, az Ószőlő kert bármely pontja és a Sóstó fürdőtelep között 26 és 16, a sóstói vasútállomás és a Sóstó fürdőtelep között 10 és 6 fillérenél magasabbak nem lehetnek. Döntöttek a majd életbe lépő menetrendről: a személyszállító kocsik a vasútállomástól a sóstói úti vámsorompóig reggel 6-tól este 9-ig legalább 30 percenként, a város és a Sóstó fürdőtelep között április 15-től november 1-jéig reggel 6-tól este 9-ig járnak úgy, hogy délelőttönként legalább kétóránként, délután pedig óránként közlekedjenek mindkét irányban. A társaságnak jogában áll ezen határok között megfelelő közegek közbejöttével a járatokat sűríteni mulatságok, ünnepek, ünnepélyek alkalmával. Lehet rendkívüli járatokat is indítani nappal és éjjel. A közgyűlés végül kimondta, hogy a részvénytársaság egy éven belül az építési engedélyeket szerezzze be, a vasutat pedig további egy éven belül adja át.

A hivatalos ügyek elintézése után 1907. május 14-én kelt a város és a Nyíregyháza-vidéki Kisvasutak Részvénytársaság között a szerződés, jóváhagyva a fentieket, s megállapítva, hogy a magyar királyi kereskedelemügyi miniszter 1905-ben adott a vasútra engedélyokiratot. A város a vasúthoz szükséges területet díjmentesen átengedte, sőt hozzájárult azon területek átírását a vasút tulajdonába, de a városnak és a lakóknak a megközelítéseket és az átjárást biztosítani kell. Ha a vasút megszűnik, a területek a város tulajdonába kerülnek vissza.

A szerződés 11. §-a kimondta, hogy mind a személy, mind a teherkocsikat könnyen és jól felismerhető módon meg kell számozni, jó karban és tisztán kell tartani. A közönséggel érintkező vonatvezetők, kalauzok egyenruhát kötelesek hordani (12. §.). A szerződés 13. §-a arról intézkedett, hogy a „A vasút részvénytársaság a Sóstó fürdőn fürdő orvosi tennivalókat teljesítő városi orvos, a Sóstóra és az erdőre felügyelő városi tanácsos és a városi főmérnök részére évenként névre szóló szabadjegyet tartozik kiadni. Úgy szintén névre szóló szabadjegyet tartozik adni a rendőrfőkapitány és alkapitány részére. A rendőrök, városi kézbesítők és erdőőrök szolgálat közben egyenruhában a város belterületén, valamint a város és Sóstó fürdő között díjmentesen szállítandók.” A szerződést a város 1907. június 25-én, a vármegye pedig 1907. október 9-én jóváhagyta.

Nagy lökést adott a kisvasút létesítésének a magyar királyi posta igénye és 100 000 koronás részvétele. 1904 ősszén a síneket is lefektették és az anyagszállító vonatok már közlekedtek. Ugyanakkor a városi kereskedők kezdtek el tiltakozni amiatt, hogy a sínek magasak, az üzletek elé a kocsik nem tudnak beállni, a lovak botladoznak stb. 1905 októberében a főispán elnökletével megalakult a Nyíregyháza-Vidéki Kisvasutak Részvénytársasága, december 21-én megindult a rendes menetrend szerinti teherszállítás. 1906. február közepén megérkeztek Aradról a Weitzer gyárból a személykocsik, majd a motoros vontatók és 1906. március 4-én a személyforgalom is megindult. Március 11-től reggel 6 és este 9 óra között óránként egy-egy vonat közlekedett a Nagyállomás és a Városmajor között. 1911. augusztus 6-án megnyílt a Herminatanya-Balsa leágazás. 1906-ban a Bessenyei téren, a Megyeházával szemben felépült egy kisállomás is. Ezen a sínen futott a városi tömegközlekedést lebonyolító villamos is, melynek kocsijai 1911-től jártak rendszeresen a vasútállomástól a Sóstóig, nyaranként nyitott kocsikkal is. A villamos üzembe helyezéséig 1905 és 1911 között külön motoros kocsik jártak a vármegyeházától a Sóstóig napi nyolc vonattal.

Rendezni kellett a posta és távírda helyzetét is a városban, mert az 1859-ben Nyíregyházára telepített postahivatal, az 1861-től működő távírda és az 1899-ben létesített városi telefonhálózat (melyhez akkor 58 előfizető és egy nyilvános állomás tartozott) kiszolgálására a régi posta, a mai Bocskai út 12. számú ház telkén már nem volt megfelelő. A város 1909-ben megfelelő telket vett a posta számára a Kálvin téren. A kereskedelemügyi minisztérium 1911-ben írt ki pályázatot az emeletes postaépületre, melynek nyertese Bernthaller Adolf (1874–1926) budapesti építész lett. A kiviteli munkákat Pisszer Jánosra bízta a minisztérium. A kész épületet 1912-ben vették használatba.

Közvetlenül az I. világháború kitörése előtt a légi közlekedés is elérte a várost, 1914 májusában a Magyar Aero Szövetség kérte, hogy az országban kiépítendő aviatikai hálózatban a város adjon egy leszálló és kiségitő állomásnak helyet, s azon állítson fel egy hangárt. A közgyűlés a Szarvas szigeti közlegető területéből 10 hektárnyi területet adott, de fedezet hiányában hangárt nem épített.

Komoly, az egész évtizedet meghatározó építkezés folyt az 1900-as évek elején. Az építendő a helybeli római katolikus egyház volt, melynek régi temploma már régen nem tudta befogadni a növekvő számú egyházközség tagjait. Ezt a régi templomot 1868-ban belül, 1894-ben kívül újítták fel díszesen. A mellette lévő földszintes parókiát 1895-ben a tér felől, 1910–1911-ben a Zrínyi Ilona utca felől emeletesre építették át.

A városi képviselőtestület elé 1895. február 26-án került az új templom építésének gondolata, de le is vették a napirendről azzal az indoklással, hogy a város nincs abban a helyzetben, hogy nagyobb áldozatokat hozhasson. Négy év múlva, 1899. szeptember 3-án Verzár István nyíregyházi esperes-plébános és az egyház vezetői határozatot hoztak az új templom építéséről. 1900 decemberében Samassa József egri érsek megbízta dr. Bodnár István nyíregyházi ügyvédet, egyben az egyházmegye ügyvédjét is, hogy készítsen jelentést a templomépítési mozgalom eredményeiről. Dr. Bodnár István az 1901. január 29-én kelt iratban előadta, hogy a régi templom már valóban kicsi a 6200 lelkes gyülekezet számára, állaga rossz, berendezése az új oltártól eltekintve dísztelen. Megoldásra három javaslatot tett, a jelenlegi templom bővítését, egy új, nagy templom építését és a régi elbontását, a jelenlegi templom megtartása mellett egy másik templom építését ajánlotta az érsek figyelmébe. Miután Samassa József alaposan tájékozódott a nyíregyházi állapotokról, egy, a saját költségén emelendő új templom építése mellett döntött, s ezt leiratban közölte Verzár István plébánossal.

1901. március 14-én Bencs László polgármester a képviselőtestület tagjaiból és az egyház tekintélyes tagjaiból értekezletet hívott össze, amelyen a Bodnár István által ajánlott lehetőségek közül a napi piac helyét ajánlotta építkezési helyül, hozzátéve, hogy „ha az új templom megfelelő méretekben és külső kiképzéssel éppen szembe fog állani a városházával, azon a helyen, míg egyrészt semmi tekintetben forgalmi akadályt nem képez, addig másrészt a város külső szépségének emeléséhez is jelentékenyen hozzájárul, s maga a városháztér a mostaninál sokszorta kedvezőbb alakot nyer.”

Az 1901. március 19-i közgyűlés 98:2 arányban a napi piacot jelölte ki az új templom helyéül. Egy hónap múlva tárgyalták az egyház által felkért Hofhauser Antal műépítész által készített tervrajzokat. Hofhauser Antal három változatot is készített a templom elhelyezésére, s ezek közül a testület 59:44 arányban a jelenlegi is létező állapotot fogadta el, mely szerint a templom a napi piacon (kis sétatér)

a városháza épületének tengelyével párhuzamosan épül. Így a templom nyugati oldala, ahol a harangok és az orgona található a törvényszéktől 120 méterre esik, nem zavarja hivatalnokokat. Az északi és déli fala a házaktól 19 méterre, a törvényszéktől 31 méterre emelkedik, elegendő hely jut a körmenetek számára is. A tervezett díszes templom így szemben áll a városházával, az elbontott régi templom után tágas szép tér alakul ki.

1901. július 19-én közgyűlés megtárgyalta a templom tervezésére felkért Nagy Virgil (1859–1921) építész terveit, s úgy döntött, hogy azok olyan jók, hogy változtatás nélkül elfogadják. A közgyűlés elhatározta, hogy átadja az új templom részére a szükséges 1979,43 négyzetméter területet, cserébe a régi templom helyét kérték a mellette lévő kereszttel együtt.

Az új templom ünnepélyes alapkövetétele 1902. július 23-án történt meg. Az alapításra vonatkozó okmányokat, a forgalomban lévő fémpenzeket és az ótemplomról készített fotográfiákat Ferenczy Bertalan nagykállói prépost, egyházmegyei főesperes helyezte el a leendő templom szószéke alá kialakított helyre. Az ünnep után 150 teritékes közebeden vettek részt az alapkövetétel résztvevői a Korona dísztermében, ahol Benczi Gyula zenekara várta őket.

Az építkezés megindultával a város az 1902. július 18-i közgyűlésén döntött a heti és napi piac helyének elmozdításáról úgy, hogy az továbbra is a Városháza előtti téren maradt, de eltolták a Kossuth utcán a Tokaji utca torkolatáig, és feljebb szorították a Pazonyi utcára.

Az alapkövetétele után gyors ütemben épült a templom, bár ennek építéséhez kapcsolódnak az első munkás megmozdulások is a városban. 1902 augusztusában tört ki az első kisebb zendülés, mivel a budapesti építető cég a hétfégi fizetéskor jogtalanul vont le a munkások béréből. A panaszokra ekkor a városi rendőr főkapitányság szolgáltatott megnyugtató ítéletet. 1903 tavaszán, a március 20-i közgyűlésen „Elnöklő polgármester bejelenti, hogy a helybeli kőműves és ács segédek e napokban szervezett bérharczot (strike) kezdettek, a melyet azonban a városi iparhatóság elnöke, karöltve az ipartestülettel és érdekelt mesterekkel többszörös tárgyalás után mindkét fél megegyezésére elfojtott, s illetőleg barátságos egyezséget létesített.”

1902 novemberére felhúzták a templom falait és már félig álltak a tornyok is, 1903. május 3-án mintegy 5–6000 ember jelenlétében a jobboldali toronyra felhelyezték a keresztet. A templom vörösréz keresztjei Konti Imre budapesti bádogsmester műhelyében készültek.

A templom építése idején hunyt el 1903. június 1-jén Verzár István plébános, aki 1879-től szolgált Nyíregyházán. Utódát, Petrovics Gyulát, 1903. augusztus 9-én iktatta hivatalába Ferenczy Bertalan főesperes. Petrovics Gyula apátplébánost 10 év múlva egri kanonokká nevezte ki érseke. 1903. augusztus 31-én a baloldali toronyba felhúzták a Sopronban a Seltenhofer Frigyes öntödéjében készített, újonnan öntetett 1370 kilogrammos harangot, míg a jobboldaliba az ótemplom három harangját költöztették 1903. szeptember 3-án.

Májerszky Béla polgármester még az őszén levélben kérte Samassa Józsefet, hogy az ótemplom órája helyett, mely Nyíregyházán a hivatalos időt mutatta, s a város lakossága igencsak megszokta, mert éjjel még ki is volt világítva, az új templomban is kellene óra. A nagylelkű érsek most sem volt kicsinyes, 1904 januárjában már működtek az órák az új templom tornyaiban, s azokat éjjel a tejüvegből készített lap mögé helyezett elektromos izzólámpák világították meg,

1904 december elején kezdték meg a régi templom bontását, 1905 februárban csak a torony körüli falak álltak, március végén már elegyengették a régi templom helyét, a tér teljes rendezése 1912-re a Kossuth szobor felavatására fejeződött be.

1904. május 30-án Samassa József szigorú inkognitóban Nyíregyházára érkezett és Nagy Virgillel, valamint a társépítész-tervezővel, Kommer Józseffel megtekintette az aacheni aranymiséje emlékére alapított kedves templomát. Ekkor döntöttek a felszentelés ünnepnapjáról is, 1904. augusztus 20-ról.

Samassa érsek 1904. augusztus 19-én este érkezett Miskolc felől a díszesen felékesített állomásra, ahol óriási tömeg és 12 fős díszruhába öltözött bandérium várta. A mintegy 200 kocsiból álló menet a vasútállomásról a Széchenyi utcán haladt a város központja felé, két diadalkapu alatt, melyeket az ország, Párvy Sándor szepesi püspök és az egri érsek címerei díszítettek. Az érsek a város négyes fogatú díszhintójában foglalt helyet a polgármesterrel, ezt öt díszmagyarba öltözött úr kísérte lovon. Másnap reggel fél hétkor az érsek, a szepesi püspökkel és nagyszámú papságtól kísérve szentelte fel új templomát. A felszentelési ünnep után 10 órától bocsátották be a híveket az Úr házába, ahol az első szentmisét Párvy Sándor szepesi püspök mutatta be. A mise végén Samassa érsek áldotta meg a híveket, majd szállásán fogadta a tisztelgő küldöttségeket. Az ünnepet a Korona Szállóban adott 200 terítékű díszebéd zárta. Nyíregyháza közönsége este 8 órakor fáklyás menettel tiszteletet az érsek szállása előtt, ahol a Dalárda is fellépett. Samassa érsek augusztus 22-én utazott el Nyíregyházáról. Távozása előtt a nyíregyházi szegények részére 1000, a tűzoltóságnak 400, a városi dalárdának 300, az árvaháznak 400, a rendőrök segélyegyletének 200 koronát adományozott.

A felszentelési ünnep emlékére Schiller Gyula helybeli ékszerész arany, ezüst és bronz emlékérmeket készített, melyek előlapján az érsek mellképe, a hátlapon pedig a templom hű rajza látható.

A templom felszentelési ünnepségére adták ki Matuszka Mihály nagykállói hitoktató lelkész díszes füzetecskéjét a templomról. Tőle idézzük a kereszt alakú templom adatait: az épület teljes hossza 50,30 méter, szélessége 20 méter, de a kereszthajónál ez a szélesség 29,50 méterre nő. A főhajó magassága 13,76 méter, a szentély záradékmagassága 12,40 méter, a falak vastagsága 60 centiméter és másfél méter között változik. A tornyok magassága 43,60 méter. A neoromán stílusban épült templom háromhajós, a szentély körül a sekrestyét és a szertárt magába foglaló körfolyosóval.

Az építómunkát Godnautz Károly budapesti építómester munkásai végezték Veszélovszky Béla helyi építésvezető közreműködésével. Műszaki ellenőrzéssel és művezetéssel a szintén nyíregyházi ifj. Pisszer Jánost bízták meg. A templom festését a budapesti Steiner és Szimper cég végezte Stein János Gábor festette, a szobrászati munkák Kopits János vésője alól kerültek ki, a festett színes üveg-munkák Róth Miksát dicsérik.

Az orgona a pécsi Angster József és Fia cégtől származik, két manuális és pedálos 24 fő- és 20 mellékváltozattal ellátott hatalmas alkotmány.

A városi lakosság növekedésével az egészségügyi intézetek, így a patikák is lépést tartottak. Az 1900. április 24-i közgyűlésen fogadták el Nagy Kálmán gyógyszerész folyamodványát az ötödik patika felállítására. Attól kezdve Korányi Imre, Nagy Kálmán, Szopkó Alfréd, Márton József és Török Gyula működtek a városban.

1906 májusában kérvényezték a hatodik patika felállítását, de a képviselőtestület azt elutasította azzal az indokkal, hogy a városból 1902–1905 között 839 egyén vándorolt ki Amerikába, s a népszaporulat sem indokolja a gyógyszertárak számának szaporítását. Az érvek azonban nem hatottak, s 1907. február 7-én a belügyminiszter engedélyt adott, s december 3-án megnyílt Az Angyalhoz címzett patika, tulajdonosa Haissinger Lajos Viktor volt.

1910-ben már a hetedik patikaengedélyt kérik a városban. Ezt sem támogatta a közgyűlés, de belügyminiszter 1914 tavaszán a hetedik patika megnyitására is megadta az engedélyt, mely végül 1916-ban nyílt meg.

1912-ben, amikor az uralkodó megalapította a Hajdúdorogi Görög Katolikus Egyházmegyéjét, a város örömmel vette azt, de csak később valósággá vált hírt, hogy a püspöki székhely Nyíregyházán lesz. Az 1912. március 14-i közgyűlésen azt is elhatározták, ha a püspökség Nyíregyházán működik a szervezési költségekhez 250.000 koronát adnak, a papnevelde céljaira 500 négyszögöl területet biztosítanak a Károlyi tér végén a Károlyi utca betorkolásánál. A püspökség székhelyét azonban Debrecenben jelölték ki. 1914. február 23-án azonban bombamerényletet követtek el Miklósy István (1857–1937) püspök ellen, ő sértetlen maradt, de három munkatársa meghalt, többen súlyosan megsebesültek. A tragédia, majd a kormánnyal való tárgyalás után, döntött úgy Miklósy püspök, hogy székhelyét Nyíregyházára teszi át.

A püspök és kísérete október 3-án érkezett a városba. A háborús viszonyok miatt mellőzni akart mindenféle ünnepélyességet, s így minden dísz és fény nélkül történt bevonulása. Májerszky Béla polgármester a város tisztikarával október 5-én felkereste és üdvözölte. A püspök kijelentette, hogy őt a szeretet vezérli, s azzal szemben szeretetet és tiszteletet kér és vár a maga személye és működése iránt. Elve a felekezetek közötti béke, azt kívánja ápolni. Ígérte, hogy érdeklődni fog a város közdolgai iránt, azokból részét kiveszi.

Irodalomjegyzék

- Bene, 1999.: Bene János: 115 éves a nyíregyházi tűzoltóság. Nyíregyháza, 1999.
- Geduly, 1896.: Geduly Henrik: Nyíregyháza az ezredik évben. Nyíregyháza, 1896.
- Ilyés, 2004.: A nyíregyházi római katolikus társszékesegyház. Szerk.: Ilyés Gábor. Nyíregyháza, 2004.
- Jandekné, 1980.: Jandekné Borbély Edith: Szecessziós építészet Nyíregyházán. In.: Szabolcs-Szatmári Szemle 1980/3. Felelős szerkesztő: dr. Hársfalvi Péter Nyíregyháza, 1980.
- Lácza, 1990.: Lácza Magdolna: A társadalmi haladás a szabolcsi szabadkőművesség programjában. In.: Szabolcs-szatmári Szemle. Elnök, felelős szerkesztő: Mező András 1990/2. Nyíregyháza, 1990.
- Margócsy, 1984.: Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák, Fejezetek a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1984.
- Margócsy, 1986.: Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák II. Újabb fejezetek a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1986.
- Margócsy, 1989.: Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák III. Néhány új fejezet a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1989.
- Margócsy, 1995.: Margócsy József: Nyíregyháza nemzet- ill. országgyűlési képviselői 1848–1944 között. In.: Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv XI. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltárának Kiadványai. Évkönyvek 11. Szerk.: dr. Nagy Ferenc. Nyíregyháza, 1995.
- Margócsy, 1997.: Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák IV. Újabb híradások a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1997.
- Matuszka, 1904.: Matuszka Mihály: A nyíregyházi Samassa-templom monográfiája. Singer és Wolfner Budapest, 1904. In.: A nyíregyházi római katolikus társszékesegyház. Szerk.: Ilyés Gábor. Nyíregyháza, 2004.
- Oberländer, 1997.: M. Oberländer Erzsébet: Három nyíregyházi polgármester (Adalékok a nyíregyházi Bencs-család egyik ágának történetéhez). In.: Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv XII. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai I. Évkönyvek 12. Szerkesztő: dr. Nagy Ferenc. Nyíregyháza, 1997.